

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Педагогічний факультет
Кафедра теорії та методик дошкільної освіти

Дипломна робота
магістра

з теми: **«АПЛІКАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ДІЄВИЙ ФАКТОР
МИСТЕЦЬКО-ТВОРЧОЇ АКТИВНОСТІ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ»**

Виконала: здобувачка 2 курсу,
групи DO1-M22z
спеціальності 012 Дошкільна освіта
Антюк Діана Іванівна

Керівник: **Демчик К. І.**,
кандидат педагогічних наук

Рецензент: **Підгурний І. С.**,
кандидат мистецтвознавства

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ТВОРЧОСТІ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ.....	8
1.1. Аналіз психолого-педагогічної літератури з проблеми дослідження	8
1.2. Особливості розвитку творчого мислення старших дошкільників ...	16
1.3. Вплив педагога на творчу активність старших дошкільників у процесі художньої діяльності	23
Висновки до першого розділу	28
РОЗДІЛ 2. АПЛІКАЦІЯ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ У СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ ТВОРЧОЇ САМОСТІЙНОСТІ.....	30
2.1. Специфіка аплікації як виду образотворчої діяльності старших дошкільників.....	30
2.2. Можливості занять з аплікації для формування творчої самостійності старших дошкільників.....	38
2.3. Використання інноваційних технологій та нетрадиційних прийомів аплікації у розвитку творчих здібностей старших дошкільників	43
Висновки до другого розділу	48
РОЗДІЛ 3. ОРГАНІЗАЦІЯ ДОСЛІДНО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ НА ЗАНЯТТЯХ З АПЛІКАЦІЇ З РОЗВИТКУ ТВОРЧОЇ САМОСТІЙНОСТІ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ.....	50
3.1. Діагностика рівнів розвитку творчої самостійності старших дошкільників	50
3.2. Зміст роботи з розвитку у старших дошкільників творчої самостійності на заняттях з аплікації	61
3.3. Аналіз результатів контрольного етапу дослідно-експериментального дослідження	73
Висновки до третього розділу.....	77
ВИСНОВКИ	79
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	84
ДОДАТКИ.....	90

ВСТУП

Актуальність дослідження. На етапі розвитку дошкільної освіти важливим завданням постає формування особистості дошкільника та розвиток її творчої самостійності. Без виховання естетично освічених людей, цінувати мистецтво та вміння розуміти, без пробудження у дошкільників творчого начала неможливе становлення гармонійно розвиненої та творчо активної особистості.

Відповідно у Базовому компоненті дошкільної освіти велике значення в Україні надається розвитку творчих здібностей старших дошкільників. Важливим результатом оволодіння дошкільником мистецькою діяльністю є усвідомлення себе активним суб'єктом творчості, що сформоване емоційно-ціннісне ставлення до рукотворного світу. Показник творчих здібностей старших дошкільників визначається рівнем розвитку естетичного сприймання явищ і об'єктів, використовувати різні техніки, умінням працювати з різними матеріалами, виявляти творчу самостійність, добирати відповідні засоби реалізації задуму, естетичну чутливість та емоційно-ціннісне ставлення до навколишнього.

Дитяча творчість ґрунтується на наслідуванні, що слугує важливим чинником розвитку дошкільника, зокрема її творчих здібностей. Завдання педагога – прищеплювати їм навички та уміння, без яких неможлива творча діяльність, виховувати у дітей самостійність, активність у застосуванні цих знань і вмінь та формувати критичне мислення, цілеспрямованість.

Основним засобом розвитку творчих здібностей дошкільників є художня діяльність. Кожен вид мистецтва володіє специфічними можливостями впливу на особистість дитини, має можливість повною мірою розвинути творчі здібності, а, отже виховати повноцінну, гармонійно розвинену та творчу особистість.

У сучасних психологічних і педагогічних дослідженнях особливе місце займає необхідність організації занять образотворчою творчістю для

естетичного та розумового розвитку старших дошкільників. У роботах, таких авторів, як В. Давидов, О. Запорожець, М. Подд'яков визначено, що старші дошкільники, здатні в процесі здійснення предметної діяльності, зокрема аплікацією, виділяти найбільш суттєві властивості явищ і предметів, встановлювати між ними зв'язки, а також їх відображати. Даний процес особливо помітний під час практичної діяльності, а саме: відбувається формування узагальнених способів синтезу, аналізу, порівняння, а також зіставлення, в тому числі розвивається вміння здійснювати планування власної діяльності. Звідси і випливає необхідність організації занять з дошкільниками не тільки образотворчим мистецтвом, а і специфічними видами зображувальної творчості, саме до яких відноситься аплікація.

Аплікація надає можливість всіма доступними засобами виразити емоційний стан дошкільника, вміння самостійно створювати прекрасне, ставлення дитини до навколишнього світу та розвиває вміння бачити прекрасне в повсякденному житті.

Проблема розвитку творчих здібностей у старших дошкільників є однією з актуальних як у психології, так і у педагогіці. Багато публікацій з цього питання можна знайти серед праць науковців, як І. Біла [5], Л. Богоявленська, Л. Венгер [7], А. Давидчук, Н. Ветлугіна [8], Л. Виготський, А. Запорожець, Кулачівська С. [27], Т. Комарова, В. Моляко [32], Л. Парамонова, В. Ухіна [50], О. Чепур [54], О. Яковлева . Науковці досліджували різні аспекти освіти та творчого виховання: сутність, компоненти, засоби, методики, прийоми навчання тощо. В той же час зовсім мало уваги приділено конкретним методикам навчання образотворчій діяльності, зокрема, аплікації.

Дослідження розвитку творчих здібностей дошкільників на заняттях з аплікації знаходимо у працях науковців: О. Семенов, М. Чекан [53], Л. Шульга [57], Л. Сірченко, Ю. Чуприна [55], Н. Яковлева та інші. Вони ґрунтуються на тому, що аплікаційна діяльність дошкільників є ефективним засобом їхнього гармонійного та різнобічного розвитку. Відповідно до

досліджень І. Ликової, Т. Комарової, аплікація являє собою простий та доступний спосіб створення художнього образу, який відрізняється збереженням реалістичної основи зображення.

Аналіз праць науковців засвідчує, що проблема розвитку творчої самостійності у дошкільників недостатньо ґрунтовно вивчена та має комплексний характер, а тому не змогла знайти повного відображення у психолого-педагогічній теорії і практиці. А такий її аспект, як функціональний вплив занять аплікацією на формування творчої самостійності у старших дошкільників практично залишається поза увагою вчених.

Актуальність дослідження її недостатня розробленість в практиці та теорії дошкільної освіти та її соціальна значимість зумовили вибір теми кваліфікаційної роботи: «Аплікаційна діяльність як дієвий фактор мистецько-творчої активності старших дошкільників».

Об’єкт дослідження – аплікація як вид образотворчої діяльності.

Предмет дослідження – педагогічні умови формування творчої самостійності у старших дошкільників на заняттях аплікації.

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати, експериментально перевірити особливості використання для всебічного розвитку старших дошкільників занять з аплікації, зокрема формування у них творчої самостійності.

Для досягнення поставленої мети в нашій роботі було визначено **завдання дослідження:**

- проаналізувати психолого-педагогічну літературу з проблеми даного дослідження;
- розкрити особливості розвитку творчого мислення дошкільників та вплив педагога у процесі художньої діяльності на творчу активність;
- окреслити можливості занять з аплікації в розвитку творчої самостійності у старших дошкільників;

- апробувати та розробити цикл занять з аплікації для старших дошкільників, що спрямовані на розвиток фантазії та творчої самостійності, на формування умінь роботи з нетрадиційними матеріалами, різними за формою, кольором, структурою, розвиток дрібної моторики;
- визначити критерії, рівні та показники сформованості творчих здібностей у старших дошкільників засобами аплікації;
- виявити динаміку розвитку різних рівнів творчих здібностей у старших дошкільників у процесі дослідно-експериментальної роботи.

Для вирішення зазначених завдань та перевірки гіпотези використано відповідні **методи дослідження**: *теоретичні* – аналіз наукових джерел з проблеми дослідження, програмних і нормативних документів, методи систематизації, порівняння, класифікації та узагальнення здобутих теоретичних даних; *емпіричні* – діагностичні (бесіда, анкетування, вивчення та аналіз продуктів дитячої образотворчої діяльності); педагогічний експеримент; *методи математичної статистики* для якісного та кількісного аналізу емпіричних даних.

База дослідження. Базою дослідження було обрано Мельнице-Подільський заклад дошкільної освіти «Сонечко» Мельнице-Подільської селищної ради Чортківського району Тернопільської області. Робота проводилась з дітьми старшої групи «Малинка» у кількості 22 вихованці, яка була поділена на дві підгрупи та були визначені як експериментальна і контрольна група. Вік досліджуваних дітей становив 5-6 років.

Теоретичне значення дослідження: уточнено зміст понять «творча самостійність», «творчі здібності»; виділено зміст та структуру творчих здібностей; конкретизовано особливості розвитку творчої самостійності у старших дошкільників в процесі занять з аплікації; обґрунтовано

організаційно-педагогічні умови розвитку творчої самостійності засобами образотворчої діяльності.

Практичне значення дослідження: узагальнено педагогічний досвід формування творчої самостійності старших дошкільників в процесі занять з аплікації; досліджено рівень сформованості самостійності старших дошкільників; розроблено авторську програму яка може бути використана студентами-практикантами, вихователями ЗДО; надані методичні рекомендації батькам, щодо розвитку творчих здібностей у їхньої дитини.

Апробація результатів дослідження. Результати дослідження викладено у одній науковій публікації (Використання нетрадиційних прийомів аплікації у розвитку творчих здібностей старших дошкільників. Від творчого педагога до творчої дитини: гармонія партнерської взаємодії (з міжнародною участю): збірник матеріалів V Всеукраїнської науково-практичної конференції / Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, кафедра теорії та методик дошкільної освіти, управління освіти і науки Кам'янець-Подільської міської ради; [відпов. секр. І. Л. Пукас]. Кам'янець-Подільський, 2023.).

Структура і обсяг роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг роботи становить 99 сторінок, з них: 83 сторінки основного тексту.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ТВОРЧОСТІ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ

1.1. Аналіз психолого-педагогічної літератури з проблеми дослідження

Актуалізація творчого потенціалу підростаючої особистості, формування її художньо-естетичної культури, є одним із важливих завдань освіти старших дошкільників на сучасному етапі. За висновками В. Давидова, О. Леонтєва, О. Запорожця, В. Мухіної, закладання культури особистості, її фундаменту, формування системи моральних цінностей відбувається саме в період дошкільного дитинства. В Державному стандарті дошкільної освіти одним із ґрунтовних завдань визначено саме формування особистісної культури дошкільника на основі відкриття їй світу культури, залучення до нього та його творчого освоєння.

На сьогоднішній день виконані фундаментальні дослідження з психології творчості. Це праці О. Брушлінського, С. Сисоєвої, В. Моляко, О. Тихомирова; роботи з проблеми спеціальних та загальних здібностей Є. Ігнатєва, Н. Лейтеса, В. Крутецького, Б. Теплова; роботи з психології та психофізіології індивідуальних здібностей та відмінностей В. Кузьменко, В. Мерліна, В. Небиліцина, В. Русалова та інших.

Відповідно у Базовому компоненті дошкільної освіти в Україні велике значення надається розвитку творчих здібностей дошкільників. Важливим результатом оволодіння дошкільником мистецько-творчою діяльністю є усвідомлення себе суб'єктом творчості та сформоване емоційно-ціннісне ставлення до рукотворного світу. Показник творчих здібностей старших дошкільників визначається рівнем розвитку естетичного сприймання явищ та об'єктів, умінням працювати з різними матеріалами, добирати відповідні засоби реалізації задуму, використовувати різні техніки, виявляти естетичну

чутливість, творчу самостійність, емоційно-ціннісне ставлення до навколишнього.

В програмах «Дитина», «Впевнений старт», «Соняшник» одним з провідних питань є художній, творчий розвиток особистості. Наприклад, у програмі «Впевнений старт» автор стверджує про важливість розвитку художніх здібностей дітей дошкільного віку та робить акцент саме на засобах, методах: «при створенні образу вчити застосовувати різноманітні засоби художньої виразності (колір, форму, лінії, штрихи, пропорції, композицію, пластичність, різнофактурність та ін.), широкий спектр матеріалів (олівці, фарби, фломастери, воскові олівці, свічки, природний матеріал, глину, пластилін, тісто, папір, картон) і обладнання (пензлі, ножиці, підкладинки, стеки, лекала, мольберти тощо)» [9].

В програмі «Дитина», художня діяльність розглядається як поєднання тих видів діяльності, які спрямовані на розвиток творчої активності, ініціативності, образного мислення, уяви і фантазії, вміння сприймати чарівність та унікальність навколишнього світу, берегти і творити красу [13, с. 131].

Важливий внесок у розкриття питання впливу образотворчої діяльності зробили також і такі сучасні науковці як: Наталія Гавриш, Наталія Трусова, Раїса Чумичева, які мають спільну думку: що розвитку здібностей дитини сприяють залучення до творчості, активне вираження почуттів художнім шляхом.

Питанням використання та впливу нетрадиційних технік малювання описали такі науковці як: Людмила Шульга, Людмила Полякова, Вікторія Рагозіна, Олена Половіна та Віолета Городиська.

В. Ухіна, відзначає, що творчість – це не певний набір особистісних рис, а це реалізація людиною власної індивідуальності. Тому творчий процес є проявом цієї індивідуальності. Творчість завжди адресується іншій людині та розкривається в процесі суб'єкт-суб'єктної взаємодії. Творчість є презентацією своєї індивідуальності іншому [50, с. 240].

Переважна більшість психологів дають свої власні визначення поняття творчості, але всі вони зводяться до того, що творчість це діяльність людини, яка створює щось оригінальне, нове. У будь-якій творчості обов'язково має бути присутня самостійність.

Зауважимо, що в педагогіці творчість та самостійність розглядаються в тісній взаємодії. Творча та самостійна діяльність включають в себе самостійність і творчість, як такі якості особистості, що характеризуються з однієї сторони – змістом умінь, знань, навичок, якими володіє особистість, а з другої – ставленням особистості до кінцевого результату та процесу діяльності.

Маршицька В. вважає, що творча самостійність є здатністю використовувати дані, поняття чи знання, оперувати ними для виявлення суттєвих властивостей речей та успішного розв'язання практичних і теоретичних задач [29, с. 35].

Теоретичний аналіз наукових досліджень дозволяє нам стверджувати, що метою процесу розвитку творчої самостійності людини є виявлення унікальності в довільній сфері людського життя, самореалізація особистості. Це впливає з того, що в структурі функції самореалізації людини виділяють суттєві характеристики як свобода (здатність особистості до саморегуляції, автономної поведінки, волі та міжсуб'єктної взаємодії), самостійність (універсальна здатність до планування, цілеспрямованості своєї діяльності, регулювання, до рефлексії себе та інших), творчість (універсальна здатність до креативності в діяльності, концентрації творчих зусиль, незалежності в судженнях).

Таким чином, творча самостійність є здатністю особистості до концентрації творчих зусиль в цілеспрямованості, плануванні, регулюванні та рефлексії власної діяльності в умовах відповідальності та креативності за свої дії та поступки [46, с. 359].

Дитинство – це період змін і навчання та посиленого розвитку – таке визначення дала психолог О. Кульчицька. Вона пише, що це період протиріч

і парадоксів, без цього неможливо уявити собі процес розвитку. Дитинство є найбільш сприятливим для розвитку творчості дошкільника [50, с. 3].

Дошкільний вік – це період, коли творча діяльність стає і найчастіше є стійким захопленням не тільки обдарованих, але і всіх дітей, тобто, вводячи дошкільника в казковий світ мистецтва, ми непомітно для нього розвиваємо його уяву та здібності.

В. Моляко, відомий український дослідник психології творчості, компонентами творчих здібностей називає: пошуки нового; оригінальність рішень; наполегливість у досягненні мети; гнучкість мислення; самокритичність та критичність; сміливість та енергійність [32, с. 47]. О. Музика вважає, що творчі здібності треба розглядати в контексті загальних здібностей та погоджується з Н. Лейтесом, що першоосновою різних видів діяльності є саморегуляція та активність.

Е. Торренс виділяє такі критерії творчих здібностей дошкільника:

- швидкість, що є здатністю продукувати велику кількість ідей;
- гнучкість, що є здатністю застосовувати різноманітні стратегії у разі вирішення проблем;
- оригінальність, що є здатністю продукувати нестандартні ідеї;
- розробленість, що є здатністю детально розробляти ідеї, що виникли;
- опір замиканню, що є здатністю не слідувати стереотипам, тривалий час «залишатися відкритим» для різної інформації, що надходить у разі вирішення проблем;
- абстрактність назви, що є розуміння суті проблеми того, що дійсно істотно. Процес називання відображає здатність до трансформації в словесну форму образної інформації [49].

Розвиток творчих здібностей вимагає створення певних умов, за яких дошкільник почуватиметься вільним від впливу дорослого. Коли діти захоплені, безтурботні, вільні творче рішення приходить мимовільно, ніби саме собою. Творчі прояви наявні там, де відсутні заборона, приниження особистості, стримування, там, де наявні матеріали для творчої діяльності

дошкільників, педагог і батьки постійно дбають про пошук засобів і шляхів розвитку творчості дітей, але не нав'язують їм власні шаблони, зразки, погляди. Як зазначають науковці, умовами розвитку творчих здібностей у дошкільному віці є продуктивна уява (О. Дьяченко, В. Давидов), розмовна (Т. Піроженко, А. Богуш), пізнавальна (С. Ладивір, Н. Пов'якель) та дослідницька (М. Подд'яков) активність дошкільників [6, с. 189].

Спираючись на теоретичний аналіз особливостей розвитку творчих здібностей старших дошкільників, ми погоджуємось з визначенням С. Кулачівської, вважаємо, що творчі здібності старших дошкільників – це властивості, що спрямовані на творення нового та оригінального, нестандартне бачення у звичайному нових можливостей його включення або функціонування його як частини у нову систему та можливість продукувати значну кількість ідей [27].

За словами В. Сухомлинського, джерела обдарувань та здібностей дітей на кінчиках їхніх пальців. Від пальців, образно кажучи, йдуть найтонші струмочки, які живлять джерело творчої думки [47].

В. Сухомлинський розглядав творчість дітей як глибоко своєрідну сферу їх духовного життя, самоствердження і самовираження, в якому яскраво виявляється індивідуальна самобутність кожної дошкільника [47, с. 54]. Театральне, музичне, художнє і зображальне мистецтво являються для дошкільника першоджерелом особистих вражень і емоцій. Видатний педагог зазначив, що кожна дитина не лише сприймає, але й малює, створює, творить. Те, як дитина бачить світ, і є своєрідною художньою творчістю. Образ, що сприйняла та одночасно створила дитина, несе в собі яскраве емоційне забарвлення. Діти переживають бурхливу радість, коли сприймають образи навколишнього світу та додаючи до них що-небудь з фантазії. Емоційна насиченість сприйняття є духовним зарядом духовної творчості [47, с. 109].

Ю. Чуприна, характеризуючи творчість дошкільників, відмітила, що виховання творчості є різнобічним та складним впливом на дитину. Ми

бачили, що у творчій діяльності дорослих беруть участь характер, розум, почуття. Ці ж самі сторони особистості ми маємо виховати в дошкільника. Збагатити розум дошкільника різноманітними уявленнями, знаннями – означає дати дітям збагачену основу для творчості. Навчити їх уважно придивлятися та бути спостережливими, тобто зробити уявлення дітей більш яскравими. Це допоможе їм відтворити все побачене у своїй творчості [55, с. 6].

Вивчення вікових особливостей креативності, творчих здібностей, обдарованості залишається актуальним сьогодні, про що свідчать дослідження науковців, Ю. Бабаєвої, Н. Лейтеса, В. Панова, О. Матюшкіна, М. Подд'якова, О. Яковлевої та ін.

Таким чином, досліджуючи психолого-педагогічні аспекти розвитку творчих здібностей у дошкільників ряд авторів наголошують на тому, що творчість веде до розвитку особистості, до прагнення її до самореалізації. Серед усіх варіантів розвитку пізнавальної активності, самостійності, творчості та самореалізації дітей більшість вчених стверджують про необхідність використання у роботі з старшими дошкільниками різних завдань – розвивальних, пізнавальних, навчальних, трудових, інтелектуальних, а також творчих.

Значний потенціал для виховання самостійності як особистісної якості мають продуктивні види діяльності: ліплення, конструювання, малювання, аплікація тощо. Орієнтація дошкільника на реалізацію задуму, створення готового продукту впливає на формування в нього навичок самостійності. Для цього потрібні вміння самостійно добирати матеріали для роботи, планувати, підходити творчо до виконання поставленого завдання, спиратись при цьому на власний досвід.

Чим раніше дитина буде займатися творчою діяльністю, тим більш високих результатів можна буде досягти в її загальному розвитку. Дослідження дитячої творчості здійснювались багато років. Поступово вироблялися адекватні підходи до даної проблеми. Психолог Л. Виготський

відмітив, що досвід та практика можуть бути засвоєні двома способами. Перший це репродуктивний, відтворювальний та базується на точному відтворенні раніше набутих прийомів. Другий спосіб базується на створенні нових образів та дій, творчій праці [16, с. 37].

Узагальнення думок різних авторів (Ю. Демидова, В. Маршицька Ф. Ізотова, Л. Парамонова та ін.), які розглядали феномен творчої самостійності дитини в конструктивній діяльності, дозволяє підкреслити значення розв'язання конструктивних задач для розвитку когнітивного компонента творчої самостійності. Пошук варіантів розв'язання конструктивної задачі та прагнення отримати цікавий та доцільний продукт сприяє розвитку складових пізнавального боку самостійності: дослідницька активність, прагнення до пошуку нових знань, здатність застосовувати набуті знання на практиці, прогностичність та творчість, вияви критичності під час оцінювання отриманого продукту [29, с. 36].

Біла І., яка вивчала умови розвитку пізнавальної активності дошкільників, відзначила деяке зниження пізнавальної активності та самостійності під час використання в роботі з дітьми принципів, готових правил, алгоритмів. Така стратегія є доцільною в роботі з дошкільниками, які відчують певні труднощі. Серед засобів оптимізації пізнавальної активності дошкільників дослідниця виділила конструктивні ігри. Вони допомагають відчувати динаміку розв'язання завдання, учать варіюванню задуму, сприяють пошуку різних способів його розв'язання. На відміну від електронних засобів і інформаційних систем, вони розвивають уміння порівнювати, аналізувати, синтезувати, варіювати, проте не сприяють втраті інтересу до проблемних завдань та самостійних пошуків дітьми тощо [4, с. 8].

Вихованню самостійності сприяє залучення дошкільників до зображувальної діяльності. Дослідники пропонують використовувати з цією метою виховні можливості малювання та аплікації, ліплення.

Ознайомлення з різними видами мистецтва викликає у дітей бажання виявити творчу ініціативність та цілеспрямованість у процесі реалізації свого

здуму та критичність під час оцінки отриманого результату. При цьому відзначається необхідність переходу від репродуктивної діяльності до творчої. Тому дослідники радять використовувати такі методи роботи: спостереження, проблемні ситуації, показ зображувальних прийомів, бесіди за змістом картини, розповіді, музичного твору, поетичного слова тощо.

На реалізацію творчого потенціалу дошкільників, зокрема й у процесі занять аплікацією, на переконання О. Чепур, впливають наступні чинники:

- накопичення вражень про навколишній світ, дитині треба накопичити якнайбільше вражень про навколишній світ, щоб сформувати творчі здібності, під час виконання різних способів діяльності;

- створення розвивального середовища, умовами якого є: правильна оцінка досягнень дітей у творчій діяльності, ситуації вільного спілкування, використання розвивальних завдань утримання від негативних оцінок під час прояву дитиною творчої активності, можливість дошкільника побути на самоті, відповіді на численні запитання дітей, обережне ненав'язливе спонукання до прояву творчих дій, давати дитині достатню свободу для реалізації своїх творчих завдань, а також наявність необхідних для творчості матеріалів;

- креативність та емоційність педагогів, які мають прагнути зберегти у душі дошкільника чистоту думок, безпосередність, мрійливість, довірливість тощо;

- робота з сім'єю для забезпечення принципу інтегративності виховання у процесі формування творчої особистості дошкільників [54, с. 226].

Узагальнюючи результати зарубіжних і вітчизняних наукових досліджень, зазначимо, що виховання самостійності є складним процесом, що поєднує у собі багатокomпонентний комплекс умов і засобів. Серед засобів виховного впливу на старшого дошкільника дослідники на перше місце ставлять дитячу діяльність: навчальну, ігрову, трудову.

1.2. Особливості розвитку творчого мислення старших дошкільників

Дошкільний вік у психології традиційно розглядають як первинний етап розвитку обдарованості та здібностей особистості в процесі творчої діяльності. Основним механізмом засвоєння нового досвіду в цьому віці є наслідування зразків діяльності, що демонструються значимими особами. Продуктивна діяльність за умови її усвідомлення набуває ознак творчості [14, с. 143].

Кожна дитина народжується з творчими задатками. У дорослому житті творчими особистостями стають лише ті люди, умови виховання у яких дали можливість розвинути дані здібності. Починати розвивати у дошкільника смак, естетичні почуття, виховувати любов до прекрасного потрібно з закладу дошкільної освіти. З раннього віку дитині властивий потяг до прекрасного. Малу дитину приваблюють вірші, ритмічні звуки музики, казки, виразна міміка, яскраві кольори. Таке сприймання довкілля стає основою для розвитку творчої особистості дошкільника.

На розвиток дошкільника, формування його особистості впливають багато чинників. Одним із них чинників є творчість. Дитина знайомиться із культурною спадщиною людства та прилучається до неї, цим самим збагачує свій життєвий досвід. Поступово дошкільник вчиться не лише застосовувати даний досвід, а застосовувати набуті знання по-новому, творчо, винаходити з нього нові ідеї. Відповідно дитина розвиває мислення, уяву, навички спілкування та найголовніше вчиться мислити креативно [51, с. 47].

Творчість є невід'ємною складовою системи дошкільної освіти, також вона є основою успішного засвоєння знань, умінь та навичок. Тому основним завданням закладу дошкільної освіти є виховання творчої особистості та творчого мислення дітей.

Розробкою проблем творчості займались педагоги, вчені-психологи, визначні методисти. Праці багатьох провідних українських методистів, таких

як М. Вашуленко, А. Богуш, В. Мельничайко, Н. Орланова, М. Стельмахович, О. Савченко, В. Сухомлинський та ін., свідчать про усвідомлення ними важливості теоретичної та практичної розробки проблеми розвитку мислення, дитячої уяви, фантазії та творчості в цілому [6, с. 17].

Н. Кириченко визначає поняття «творчість мислення» як «здатність перетворювати наявні практичні та теоретичні знання в стратегії розв'язання проблем, методи перетворення нового знання на особистісне мислення і відчуття».

У Базовому компоненті дошкільної освіти зазначено, що основним завданням розвитку цього віку, є виховання у дошкільника потреби та готовності виявляти елементи творчості в різних умовах і видах організації діяльності; надання йому можливості вигадувати, експериментувати, проявляти творчу ініціативу [1, с. 15]. Важливим чинником, який визначає розвиток творчого мислення, є досвід дошкільника. Творча діяльність уяви залежить від різноманіття досвіду та вражень. Тому для того, щоб забезпечити розвиток творчого мислення, насамперед, треба забезпечити широкий кругозір дошкільника.

Розвиток творчого мислення відбувається у процесі навчання і виховання, формується через взаємодію дошкільника зі світом, внаслідок оволодіння змістом духовної та матеріальної культури, за допомогою мистецтва. Тобто формування творчого мислення має системний та цілеспрямований характер.

Творче мислення є психічним процесом, результатом якого є відкриття принципово нового чи удосконаленого вирішення завдання, що спрямоване на створення нових ідей [21, с. 58].

Творче мислення розвивається на основі уяви, яка у дошкільників дуже розвинена. Ігри, які вони вигадують та розігрують є плодом їхньої уяви. Значення уяви у розвитку творчого мислення є дуже вагомим, вона має сприяти психічному розвитку, а не перерости у пасивну форму та замінювати реальне життя на фантазії.

Творче мислення дошкільників розвивається поступово, з опорою на домінуючі форми протікання розумових процесів. Так, якщо в молодшому дошкільному віці переважає наочно дійове мислення, то і творчість народжується на основі дії. Старші дошкільники характеризуються досить високим рівнем розумових операцій: вміють класифікувати і узагальнювати, аналізувати і порівнювати. Отже, їх ідеї можуть спиратися на виявлені ознаки та причинно-наслідкові взаємозв'язки [52, с. 46].

Розглянемо, ті якості розумових процесів, що сприяють формуванню творчого мислення у старших дошкільників. Більшість психологів виділяють наступні основні «помічники» творчості: гнучкість, швидкість, оригінальність.

Гнучкість думки підказує, як знайти нове використання знайомому предмету. Дану якість називають основою творчого мислення дошкільників. Діти легко використовують взаємозамінність понять та предметів в рольових іграх. Листочок дерева може служити тарілочкою, паличка грає роль грошей, пісочниця – кузовом автомобіля.

Швидкість мислення дозволяє генерувати ідеї одну за одною. І якщо перше, що спадає на думку дитині, як правило, банальне та загальноприйняте (наприклад, на основі кола можна домалювати обличчя, сонечко, кермо автомобіля), то наступні ідеї можуть виявитися нестандартними (коло – це помпон на шапочці чи ніс клоуна).

Оригінальність мислення є умовною особливістю, адже складно встановити чіткі критерії, яку ідею вважати оригінальною. Тому, якщо простежується новизна в описі того, що відбувається або в застосуванні предметів, то відзначають оригінальність мислення дошкільника (кружечок – слід від п'ятки, сніжинки – білі комарики, тощо). Несподіване комбінування деталей, в результаті чого виходить незвичайна конструкція або нове зображення, також свідчить про оригінальність розумової діяльності.

Творчість дітей визначається не в новому кінцевому продукті, а в самостійному створенні дошкільником системи власних взаємовідносин зі

світом, у перетворенні навколишнього середовища та себе в цьому середовищі [50, с. 239].

Сприятливий розвиток творчого мислення дітей залежить від правильного підходу вихователя до організації творчої діяльності дошкільників. Велике значення має педагогічна майстерність вихователя і його власна творчість.

Зацікавленість вихователя у творчості дошкільника, справедлива оцінка дитячої творчості, мають формуючий вплив на особистість дошкільника. Тому важливо відмічати наполегливість дошкільника старанність, а не оцінювати «добре» або «погано».

Одноманітність у творчій діяльності не сприяє творчому розвитку. Аби розвивати у дошкільників вміння мислити творчо треба забезпечити різноманіття видів діяльності – малювання, ліплення, аплікація, вироби з паперу, солоного тіста використовувати нетрадиційні техніки [39, с. 59].

Важливою умовою є ставлення до творчості дошкільника, як до цінності. Сприятливий розвиток творчого мислення дошкільників неможливий без дотримання принципів: національної спрямованості, гуманізації, доступності, наступності, діалектичної взаємодії, наочності, індивідуального підходу [1, с. 8].

Розвиток творчого мислення старших дошкільників неможливий без розвитку фантазії. В основі фантазії лежать такі психологічні якості як: гарна і слухова та зорова пам'ять, порівнювати предмети, здатність подумки співставляти предмети, комбінувати частини різних об'єктів та створювати їх з новими якостями. На перших стадіях розвитку творчого мислення фантазія не зовсім розвинена. Розвивати фантазію можна методами незакінчених малюнків, описом незвичайних якостей предметів. Невизначені образи, типу чорнильних плям є хорошим методом стимулу фантазії, що сприяє розвитку творчого мислення дошкільників.

Виховання творчої особистості є одним з найважливіших соціальних завдань. Видатний педагог В. Сухомлинський підкреслював «не можна

позбавляти дітей радісного духовного життя. Воно повноцінне лише тоді, коли дитина живе в світі гри, казки, музики, фантазії, творчості. Без цього вона засушена квітка». Він наголошував, коли дитина повторює, що було вже створено іншими людьми, якщо це діяння – плід її власних розумових зусиль – вона творець, її розумова діяльність – творчість [47, с. 87].

Широкі можливості для проникнення дітей у творчий процес дає образотворче мистецтво. Привчаючи дитину до художньої діяльності, вихователь не лише сприяє її психічному розвитку, а й спонукає до відтворення прекрасного.

Творчість дітей насамперед виявляється у власному ставленні до реального світу та творів мистецтва. Спочатку народжується бажання створити образ, а пізніше способи перетворення його в життя; діти комбінують свої враження, що отримані від ознайомлення з творами художнього мистецтва. І в цьому разі дошкільник не лише копіює побачене, а передає своє ставлення до нього. Отже, у дошкільному віці спостерігаються паростки творчості, що виявляються у розвитку здібностей до створення задуму та його реалізації, у переданні емоційного стану і почуттів через рухи, міміку, жести та художній образ в умінні комбінувати свої знання. Для розвитку художніх творчих здібностей у дітей необхідне відповідне навчання, коли діти оволодівають способами образного вираження та відображення свого задуму у малюнку, слові, танці, драматизації [5, с. 7].

Розглядаючи творчу діяльність старших дошкільників, дослідники виокремлюють у ній такі характерні риси:

- оригінальність, дослідницька й пошукова активність; визначення власної думки та реалізація її у формі художнього або інтелектуального продукту
- здатність віднайти свій оригінальний спосіб вирішення проблеми;
- здатність аналізувати та порівнювати явища; визначати варіативність у проблемних ситуаціях; самостійно переносити знання в іншу

ситуацію; визначати нові функції та ознаки знайомого предмета або об'єкта;

- розумова активність для самостійного набуття достатніх знань для конкретної діяльності; емоційна самооцінка та оцінка створеного персонажа або зображеного явища [7, с. 32].

Творча самостійність в образотворчій діяльності дошкільника є здатністю знаходити ідеї в незвичних, складних ситуаціях, нестандартно бачити й використовувати реальні предмети; здатність оригінально використовувати та поєднувати різні засоби художньої виразності з елементами інтеграції видів образотворчої діяльності, результатом чого є свій художній твір, здатність змінювати форму об'єкта, щоб він виступав у новій якості.

Щоб надати творчого характеру художній діяльності дошкільника, як складової різнобічного розвитку особистості, необхідні відповідні педагогічні засоби, зокрема:

- створення емоційного насиченого середовища;
- ігри на засвоєння певних знань та оволодіння певними вміннями та навичками;
- вправлення у різних видах художньої діяльності: аплікація, малювання, ліплення, конструювання тощо;
- самостійна художня діяльність дошкільника [29, с. 39].

Відомо, що самопізнання та пізнання навколишнього світу реалізуються через безпосередні почуття. Зустрічі дошкільника з казками, творами живопису, цікавими явищами та об'єктами довкілля допомагають помічати красу, радіти й дивуватися їй, виявляти свої почуття. Хвилювання, збудження, страх, радість, втіха або невдоволення характеризують ставлення дошкільника до того, що її оточує. Слухаючи й вивчаючи художні твори та спостерігаючи природні явища, він переймається первинними естетичними емоціями, що впливають на динаміку та зміст його сприймання, уваги, мислення, уяви, пам'яті.

Розглядаючи й милуючись твором живопису, декоративно-вжиткового мистецтва, графіки, дитина має змогу побачити його зовнішні характерні ознаки, «зануритись» у нього, відчутти на щоках теплий вітерець, гру сонячного зайчика на долоні, почути шелест листя, вдихнути пахощі осіннього лісу, морського бризу або квітучої яблуні. Вона прагне передати свої почуття інтонацією голосу, словами, а бажання відтворити їх у образах спонукає взятися за фломастер, олівець, пензель.

Розвитку творчості старшого дошкільника сприяє підтримка дорослого у бажанні реагувати, слухати, наслідувати, розглядати, повторювати, обстежувати й емоційно-ціннісно сприймати все те, що навколо нього.

Вправи на сприйняття і засвоєння дітьми потрібної інформації по світ природи, про розмаїття в ньому кольорів, форм, відтінків із подальшою образотворчою діяльністю стимулюватимуть їхню ініціативу та пошуково-дослідницьку активність. Дитина вчиться віднаходити власний спосіб вирішення проблеми; самостійно переносити набуті знання в іншу ситуацію, аналізувати й порівнювати явища, варіювати свої дії; надавати нових функцій та ознак знайомим предметам або об'єктам; емоційно оцінювати створених персонажів чи зображені явища.

Таким чином заняття художньою діяльністю позитивно та всебічно збагачують світогляд, розвивають творче мислення дошкільника, розвивають психічні процеси [11, с. 67].

Отже, творчість є важливим аспектом життя людини. Вона збагачує духовний світ, вчить насолоджуватись прекрасним, розвиває художній смак. Заняття творчістю сприяє розвитку психічних процесів дошкільника, удосконалює їх. Розвивати ініціативну, творчу, активну особистість, особистість яка вміє нестандартно мислити, творчо підходити до вирішення поставлених задач є основним завданням сучасної системи дошкільної освіти, приймати неординарні рішення.

1.3. Вплив педагога на творчу активність старших дошкільників у процесі художньої діяльності

Найбільш сприятливий вік для початку послідовного та систематичного ознайомлення дошкільників з особливостями творчого пошуку є 5-й рік життя. Це зумовлено тим, що на зазначеному етапі розвитку дитини основні психічні утворення й процеси набувають довільного характеру. Широкі можливості для проникнення дошкільників у творчий процес дає художня діяльність. Залучаючи до діяльності дитину, вихователь сприяє її психічному розвитку та становленню особистості, спонукає до відтворення прекрасного.

Художня творчість є важливою складовою системи виховання, в ній узагальнено весь життєвий досвід дошкільника – чуттєвий, моральний, ціннісний, естетичний, трудовий, пізнавальний,. Вона лежить в основі успішного засвоєння нових умінь, знань та навичок, саме тому так важливо сформувати у дошкільників основи творчості у дошкільному віці.

У сучасних психологічних і педагогічних дослідженнях доводиться необхідність занять образотворчою діяльністю для естетичного та розумового розвитку старших дошкільників. Вітчизняні психологи та педагоги (Л. Виготський, В. Давидов, М. Подд'яков, О. Запорожець, М. Ветлугіна, М. Сакуліна, Е. Фльоріна та інших) довели, що творчі можливості дошкільників виявляються вже у дошкільному віці, їх розвиток відбувається у процесі спеціально організованого навчання під час оволодіння суспільно виробленими засобами діяльності.

Одним із ефективних засобів розвитку творчої самостійності у старших дошкільників є заняття з аплікації.

Дослідження розвитку творчих здібностей дошкільників на заняттях з аплікації знаходимо у працях науковців: О. Семенов, Л. Шульга, Ю. Чуприна, Л. Сірченко, Н. Яковлєва та інші. Вони ґрунтуються на тому, що аплікаційна діяльність дошкільників є досить ефективним засобом їх гармонійного й різнобічного розвитку.

Виховання у дошкільників творчого ставлення до справи, відчувати почуття радості від процесу праці, вміння бачити красу в повсякденних речах, здатність знаходити вихід зі складних життєвих ситуацій, бажання пізнати таємниці та закони світобудови – одне з найбільш складних та цікавих завдань сучасного педагога.

Вплив педагога на творчу активність дошкільників здійснюється в двох напрямках. Це, по-перше, створення комплексу умов, які сприяють творчості, по-друге, ознайомлення дошкільників з логічною поетапністю творчого пошуку.

У роботі зі старшими дошкільниками творчі завдання розв'язуються в двох напрямках, а саме: вихователь пропонує дітям загальну тему або ж кожен дошкільник сам обирає її. Відповідно визначаються методика та зміст керівництва діяльністю дітей.

Окресливши тематику творчих завдань, вихователь обов'язково має зважати на вік дітей, загальний рівень їхньої підготовки та оточення, у якому вони живуть, особливості природи рідного краю (ліс, степ, море, гори тощо), професії батьків та ін. Під час розробки теми вихователь звертає увагу на правильний добір опорних об'єктів. Вони, в свою чергу, допомагають зосередити увагу дітей на найціннішому, головному щодо пізнавального, естетичного та морального впливу. Крім того, ці об'єкти є своєрідною підказкою в процесі добору смислового центру майбутніх композицій. Джерелами інформації про них можуть бути твори образотворчого мистецтва, навколишня дійсність, художня література, діафільми тощо [20, с. 51].

Основною формою організації освітнього процесу є заняття зі складним регламентом та структурою, що залежить від вікових особливостей дошкільників. Крім заняття, в разі потреби розв'язання тих або інших творчих завдань використовують цільові прогулянки, заняття-бесіди з естетичного сприйняття спеціально підібраних творів образотворчого

мистецтва, екскурсії, сприйняття літературних та музичних творів, телевізійних, лялькових вистав тощо.

Педагог також чітко визначає навчальні цілі, що досягатимуться під час підготовки дошкільників до виконання творчого завдання: ознайомлення із елементами зображувальної грамоти (малюнок, колір, лінія, композиція), засобами обстеження об'єктів, технічними прийомами роботи з матеріалами.

Під час ознайомлення дошкільників з особливостями творчого пошуку та втілення задуму використовуються методи: метод засвоєння слів-понять, що означають еталонні ознаки як явищ та предметів, так і деякі зрозумілі дітям засоби дій, пов'язані з образотворчою діяльністю; дослідницький, який спрямований на формування в дошкільника здібностей до художньої діяльності; бесіда; усна інструкція; демонстрація раціональних прийомів виконання конкретного завдання; розповідь, що супроводжується відповідним ілюстративним матеріалом, який допоможе створити виразний малюнок.

Серед прийомів навчання, що спрямовані на активізацію уваги, створення емоційного комфорту, важливе місце займає порада педагога, що поєднує в собі стимулюючий вплив на дитину та певні пропозиції щодо можливостей знаходження раціональних способів виконання певного творчого завдання. Особливість використання поради полягає в тому, що вона висловлюється в ненав'язливій і доброзичливій формі, бажано з використанням наочності [21, с. 60].

Гармонійний та всебічний розвиток дітей на заняттях відбувається в тому разі, якщо освітній процес побудований згідно з виховним і розвивальним навчанням, на принципах індивідуалізації, повторюваності, поступовості, а також єдності стихійного та організаційного, емоційного та раціонального.

На основі даних принципів до освітнього процесу висувається низка вимог:

Ігрова форма та зацікавленість навчання. Для того, щоб реалізувати поставлені завдання складається сценарій, правила гри або ігрові дії та перебіг. Придуманий ігровий задум пов'язують єдністю різні структурні компоненти заняття. Найчастіше їх об'єднують завдання різного характеру, різні види діяльності, які також допомагають вмотивувати потребу якісного виконання. Звідси і походить різноманітність ігрових форм: рухлива, дидактична, гра-драматизація тощо.

Єдність стихійного та планового, емоційного і раціонального забезпечує високу гнучкість і рухливість освітнього процесу. Вихователь може імпровізувати відповідно до особливостей поведінки, ситуації, висловлювань дітей. Він може змінити зміст заняття, матеріал, модифікувати завдання для кращого досягнення мети через меншу продуктивність недостатнього за ступенем навантаження або ж зайвого перевантаження.

Естетизація освітнього процесу здійснюється завдяки привабливості матеріалу, який підготовлений для дітей. Привабливість виражається у кольоровому та гармонічному виконанні, виразності форм, багатоваріантності та конфігурації. Відчуття краси поліпшується, якщо вихователь використовує яскраві іграшки, ілюстрації, музичні фрагменти, які заохочують дошкільників до виконання завдань [26, с. 46].

Детермінованість проявляється у тому, що форми, зміст, методичні прийоми роботи, всі технології орієнтовані та враховують особливості дітей певної групи, ступінь розвиненості та віковий рівень кожного дошкільника. Згідно з цими вимогами добирається і розробляється певний матеріал.

Естетичне виховання – це виховання творчо активної особистості дошкільника, здатної відчувати, милуватися, бачити, споглядати та творити прекрасне в мистецтві, житті через різні види художньо-практичної діяльності.

Слід створювати умови для дитячої творчості дітей. Творча діяльність сприяє розвитку індивідуальних особливостей, поведінки та психіки дітей.

Вони вільно себе почувають, стають сміливішими, не бояться помилитися [26, с. 47].

Художня діяльність має дуже велике значення для всебічного розвитку особистості. Адже у процесі створення зображення в дошкільника формуються спостережливість, художній смак, естетичне сприйняття, творчі здібності. Художня діяльність дає можливість дитині доступними засобами висловити її ставлення до навколишнього світу, емоційний стан, уміння самостійно створювати прекрасне та бачити його у творах мистецтва.

Сприятливий розвиток творчості дітей залежить від правильного керування дорослими. Найважливішою умовою розкриття творчої активності дітей є створення загальної атмосфери свободи, доброзичливості, можливості досягти успіху кожній дитині. Таке завдання потребує особливої уваги. Під час виконання дітьми завдань їм потрібно надавати допомогу, намагатися організувати спілкування так, щоб кожна дитина могла радіти результатам власної та спільної творчості [51, с. 11].

Навчання і виховання дошкільників потрібно здійснювати не через передачу готових вмій, навичок і знань, а через постановку проблемних завдань, під час вирішення яких формуються творчі здібності.

Головна мета вихователя – допомогти дошкільнику знайти особистісну свободу, оволодіти мовою мистецтва як засобом духовної та чуттєвої орієнтації в навколишньому світі людської культури та природи. Невід'ємною складовою роботи є створення в дошкільника відчуття особистісної значущості, розвиток чуттєвого вміння та сприйняття використовувати свій інтелект, активізація її спілкування з навколишнім світом.

Дуже важливо не втручатися в процес дитячої художньої діяльності, підтримувати дітей у разі труднощів і спостерігати за його перебігом, схвалювати позитивні спроби, щоб створити власний неповторний образ. Після завершення самостійної художньої діяльності потрібно долучитися до перегляду дитячих робіт, разом з ними оцінити створене та зазначити його

своєрідність. Неповторність, самобутність і оригінальність цих образів визначає їх мистецьку цінність [55, с. 42].

Таким чином, для забезпечення творчого розвитку старших дошкільників вихователь повинен бути підготовленим до цієї роботи, будувати освітній процес відповідно до інтересів: виявити повагу, глибоку увагу, турботу, любов до кожного дошкільника, володіти новим педагогічним мисленням, бачити в дітях індивідуальність і забезпечувати умови для виховання дошкільника як особистості.

Висновки до першого розділу

Проаналізувавши та узагальнивши психолого-педагогічну літературу, констатуємо, що творчість є важливою складовою системи виховання, у творчості узагальнено весь життєвий досвід дошкільника – чуттєвий, моральний, ціннісний, естетичний, пізнавальний, трудовий. Вона лежить в основі успішного засвоєння нових знань, умінь та навичок, саме тому важливо сформувати у дошкільників основи творчості.

Творчі здібності сприяють швидкому оволодінню уміннями та знаннями, їх засвоєнню та ефективному застосуванню їх на практиці. Адже для розвитку творчих здібностей важливу роль відіграє розвиток психічних процесів таких як увага, уява, пам'ять, швидка реакція, абстрактність мислення, асоціативність. За даними психологів саме такі якості є основою для розвитку творчих здібностей дошкільників.

Діти від природи є допитливими та сповненими бажанням вчитися. Творчо спрямованій активності дошкільника притаманні: активність у мисленні та діях, здатність помічати, переживати, творити нове, наявність певних нахилів, здібностей, інтересів, творчої уяви; ініціативність, небайдуже ставлення до навколишньої дійсності, сумніватися й шукати шляхи рішень, отримувати задоволення від результату та самого процесу творення; достатній рівень життєвої компетентності.

Для розвитку творчої самостійності кожного дошкільника потрібне правильне керівництво з боку педагога. З цією метою вихователь повинен використовувати творчі завдання на кожному занятті. Вони повинні складати систему, що буде здатна сформувати та розвинути всю різноманітність творчої та інтелектуальної діяльності дітей.

Одним із ефективних засобів розвитку творчої самостійності у старших дошкільників є заняття з аплікації. Адже цікаві техніки, що застосовуються в аплікації, дозволяють розвивати у дошкільників інтерес до цього виду образотворчої діяльності, при цьому проявляти вигадку та ініціативу, а також спонукати їх до творчого пориву та стану натхнення. Творча самостійність пов'язана з допитливістю, ініціативністю, спостережливістю і винахідливістю дітей, здатністю до вольової регуляції вмінням та поведінки долати труднощі.

Таким чином, творче самовиявлення старших дошкільників на заняттях з аплікації є цілеспрямований високо-результативним процесом творчого розвитку дитини-дошкільника.

РОЗДІЛ 2. АПЛІКАЦІЯ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ У СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ ТВОРЧОЇ САМОСТІЙНОСТІ

2.1. Специфіка аплікації як виду образотворчої діяльності старших дошкільників

Дитяча образотворча діяльність розглядається як ефективна форма художнього засвоєння дошкільниками навколишньої дійсності, в ході якої вони зображають явища та предмети, виражають своє ставлення до них. У Коментарі до Базового компонента дошкільної освіти в Україні зазначається, що художньо-практична образотворча діяльність передбачає знання специфіки, характерних особливостей, засобів художньої виразності різних видів образотворчої діяльності: ліплення, малювання, аплікації; роботи з природним матеріалом.

Прилучити дитину до краси та гармонії до світу мистецтва, пробудити її бажання й творчі сили займатися різними видами художньої діяльності є надзвичайно важливим завданням виховання.

Освітня лінія «Дитина у світі культури» програми навчання і виховання дітей від 2 до 7 років «Дитина» передбачає формування почуття краси в її різних проявах, ціннісного ставлення до змісту світу мистецтва та предметного світу, формування технологічних, елементарних, трудових та художньо-продуктивних навичок, розвиток творчих здібностей, самостійності, культури та безпеки праці.

Результатом оволодіння дитиною різними видами художньої та предметної діяльності є сформоване емоційно-ціннісне ставлення до продуктів і процесу творчої діяльності, здатність орієнтуватися в розмаїтті властивостей предметів, позитивна мотивація досягнень; виявляти інтерес до об'єктів, явищ, форм художньо-продуктивної діяльності, розуміти різні

способи створення художніх образів, а також оволодіти навичками практичної діяльності та культури споживання [12].

Великі потенційні можливості в розвитку особистості дошкільника належить аплікації, яка сприяє формуванню творчих, розумових здібностей дошкільника, становленню його трудових умінь, моральних уявлень, художнього смаку. Аплікація вважається різновидом художньої діяльності, що передбачена програмами виховання та навчання старших дошкільників в закладі дошкільної освіти.

Теоретичні основи використання аплікації під час навчання дошкільників образотворчої діяльності в ЗДО належать таким науковцям, як Т. Казаковій, М. Сакуліній, І. Гусаровій, З. Богатеевій, Л. Суховському, Л. Скидановій, Л. Сірченко та ін.

Відповідно до досліджень М. Гусакової, І. Ликової, Т. Комарової, В. Ухіної аплікація являє собою доступний і простий спосіб створення художнього образу, який відрізняється збереженням реалістичної основи зображення [50].

Методика навчання старших дошкільників силуетного вирізання в аплікації детально розроблена І. Гусаровою. Автор рекомендує будувати навчання на основі виділення взаємозв'язку їх частин, детального аналізу будови фігур, а також за допомогою показу прийомів зображення під час взаємодії з точними словесними описами кожного руху ножицями.

У роботі Е. Шультгач аплікацію розглядають як засіб естетичного розвитку дошкільників, як вид декоративно-прикладного мистецтва. Основну увагу вона приділяє орнаменту та відокремлює його художні особливості: ритм, колір, лінію, своєрідність композиції [59, с. 110].

Як зазначає Р. Павелків, включення в процес сприйняття і подальшого зображення операцій порівняння, аналізу, встановлення подібності та відмінності предметів сприяє інтелектуальному розвитку старших дошкільників [14, с. 23].

Журавльова Л. в своєму дослідженні довела, що система розвиваючих занять з художньої аплікації, сприяє вирішенню «відкритих творчих» завдань і спрямована на розвиток творчих і пізнавальних здібностей, сприяє загальному особистісному розвитку дошкільника. Автор відзначає взаємозв'язок творчого і пізнавального розвитку старших дошкільників, а також взаємозв'язок рівня символічних уявлень дітей і творчого розвитку. [17]

Отже, розглянемо специфіку аплікації як виду образотворчої діяльності дошкільників.

Аплікація (від латинського слова *application* – прикладання) є одним з видів образотворчої діяльності, що заснована на вирізанні різних форм і закріпленні їх на іншому матеріалі, прийнятому за основу.

Поняття «аплікація» включає способи створення художніх творів з різних за фактурою матеріалів і своїми властивостями, що об'єднані подібністю техніки виконання. Кожний матеріал має свої особливості, які впливають на техніку виконання аплікації. Наприклад, солома, папір, берест, засушені рослини, прикріплюються до основи різними клеями; шкіра, хутро, тканини, пришиваються; тополиний пух накладається на оксамитовий папір.

Аплікація є найбільш простим і доступним способом створення художніх робіт, що полягає у створенні зображення із різних фігур, які вирізані з різних матеріалів, наклеєні чи пришиті на відповідне тло. Це дає можливість широко використовувати аплікацію не лише в оформлювальних цілях (при виготовленні наочних посібників, іграшок, прапорців, наочності до різних ігор, сувенірів до святкових дат, оформлення стінгазет, виставок), але і в створенні орнаментів, картин тощо. Основними ознаками аплікації є: площинне узагальнене трактування образу, силуетність, локальність великих колірних плям.

Процес виконання аплікації має 2 етапи: вирізування чи обривання окремих форм і прикріплення їх до тла. Іноді вирізані частини прикріплюються до основи не повністю, і аплікація виходить частково

об'ємною (наприклад, пелюстки квітки). Це надає зображенню більшої виразності. Через свою декоративність та узагальненість, аплікація особливо доступна старшим дошкільникам. Створення силуетних зображень вимагає великої роботи уваги та думки, оскільки у силуеті відсутні деталі, які є основними ознаками предмета [10, с. 114].

Аплікація – це систематична та цілеспрямована діяльність, що сприяє формуванню в дітей одного з найважливіших вмінь у освітньо-виховній діяльності – уміння вчитися.

Аплікація може бути сюжетною, що відображає сукупність дій, подій («Птахи прилетіли», «Політ до космосу» тощо.); предметною, що складається з окремих зображень (гілка, дерево, лист, гриб, квітка, птах, будинок, чоловік і т.д.) та декоративною, що включає візерунки, орнаменти, якими можна прикрасити різні предмети.

Таким чином, аплікація є технікою, за допомогою якої дошкільник може створювати красиві, декоративні зображення, картини-панно сюжетного чи предметного характеру, вітальні картки, портрети [54, с. 227].

Педагогічною метою даної діяльності є ознайомлення дошкільників з новим способом отримання зображення. Тому перед вихователями стоять наступні завдання: ознайомити з різними матеріалами для виготовлення аплікацій; викликати інтерес дітей до нової техніки; допомогти осмислити етапи виконання аплікації, навчити різних способів вирізування.

Для старших дошкільників цікаві й доступні такі прийоми роботи з папером: вирізування, обривання, різання, склеювання, складання і фальцювання (згинання). Техніка вирізування зі смужки паперу, що складений навпіл, дає змогу отримати симетричну форму, квітка, ялинка, листочок. Зі стрічки, яка складена «гармошкою», можна отримати зображення, що стане декоративним фризом чи основою для візерунка. Вирізування геометричних форм відкриває можливості для виготовлення мозаїки з кольорового паперу. Вирізування силуету за намальованим контуром-рисунок чи без нього дає можливість зображувати предмети, які

не мають візуальної симетрії (звірі, птахи та ін.). Техніка «обривання» дозволяє отримати цілісне, оригінальне «фактурне» зображення («Ведмежатко», «Хвилі», «Хмаринки», «Падолист» та ін.).

Робота над аплікацією виконується в певній послідовності, про що необхідно завжди пам'ятати і варто обов'язково дотримуватись. Аплікація починається з вибору сюжету, далі іде підбір паперу, складання ескізу до аплікації, вирізання деталей зображення та розкладання їх на тлі, наклеювання і й нарешті висушування.

– Підбір паперу. В аплікації важливе значення належить підбору паперу. Від інтенсивності кольору основного тла залежить колір зображень.

– Розкладання деталей зображення на тлі. Заготовлені деталі розміщуються на наклеюваній поверхні, на тлі, так, щоб вийшла задумана композиція. Якщо композиція не подобається, то деталі розташовують інакше.

– Наклеювання деталей зображення. Найбільшу складність являє наклеювання аплікації. Промашувати клеєм зручніше від середини зображення до країв. Щоб добре промастити краї, кисть із клеєм треба зісковзувати із зображення на підкладку. Після того як намазали клеєм, можна наклеювати зображення на тло. Зображення наклеюють на тло в певній послідовності.

– Останній етап виконання аплікацій є висушування. Вихователь створює умови для того, щоб дошкільник зрозумів, що за допомогою техніки аплікації можна прикрасити виготовлений предмет («Скринька», «Закладка», «Скляночка для серветок», архітектурний макет із паперу або викидного матеріалу тощо) [10, с. 118-120].

Розглянемо особливості навчання аплікації дітей різних вікових груп. Так, у групах раннього та молодшого дошкільного віку вихователь розглядає з дітьми аплікаційні роботи та робить це так, щоб дитина пальчиком, долонькою та відчула рельєфність зображення і зрозуміла, що це не малюнок, а інша техніка.

Педагог розглядає з дітьми матеріали для аплікації (тканину, сухе листя і квіти, кольоровий папір, соломку тощо) і працює з ним, надає можливість дітям спостерігати весь процес, створює красиві «картинки». Щоб утримувати увагу дітей, педагог супроводжує свої дії словами. Діти можуть потримати матеріал у руці, маніпулювати ним. На наступному етапі вихователь пропонує дітям готові форми та запрошує працювати поруч. У спільних діях із вихователем діти засвоюють прийоми наклеювання і змащування форми клеєм, користування серветкою для прибирання залишків клею.

Спостерігаючи за діяльністю дітей, вихователь вирішує, який спосіб обрати для формування у мдошкільників навичок аплікаційної техніки – запропонувати дитині спочатку «викласти» зображення та форми на тлі, а потім наклеювати чи «дозволити» дитині наклеювати без попереднього викладання. Окремі дітки швидко усвідомлюють принцип техніки аплікації, тому «викладання» іноді стримує творчий процес. Наклеювання без попереднього викладання надає процесу виготовлення аплікації сюрпризно-ігрового характеру («Чарівні картинки») [26, с. 31].

Діти середнього дошкільного віку здатні створювати більш складні зображення з кількох геометричних фігур (квадрат, смужка, прямокутник, коло, трикутник, овал, трапеція). Вони роблять ці форми самостійно за допомогою перетворення вихідних форм (квадрат, прямокутник) і ножиць. Старші дошкільники більш свідомо ставляться до аплікації як виду декоративної техніки. Вони не поспішають з наклеюванням, маніпулюють створеними формами та вивчають композиційні можливості тла [76, с. 32].

Дошкільники активно використовують для аплікацій різні матеріали, які може запропонувати вихователь: тканину, хутро, кольоровий папір, пір'я, насіння, соломку. Експериментування з матеріалом, наслідування зразка креативної поведінки вихователя створює сприятливі умови для «винайдення» нових способів аплікаційної техніки. Усі способи та прийоми вирізування (складання навпіл, складання «гармошкою», силуетне складання,

по діагоналі та ін.) діти «відкривають» для себе й опановують завдяки мисленню. Вихователь не поспішає «показати» чи «продемонструвати» дитині спосіб або прийом, він створює ситуацію обговорення раціонального способу, активного мислення, який дасть змогу, наприклад, одночасно отримати кілька однакових форм.

Засвоєння техніки симетричного вирізування потребує активної роботи образного мислення, відтворювальної уяви й логіки. Підготовчими вправами можуть бути такі: «Поділи навпіл» (цілісне зображення симетричного предмета педагог пропонує поділити навпіл), «Домалюй» (вихователь малює половину вази, ялинки). Тренувальна дія та проведення пальчиком по контуру зображення, складеного навпіл, допомагають дошкільнику оволодіти поняттям «половина предмета».

Великого значення набувають тренувальні дії в силуетному вирізуванні. Підготовчими вправами стають симетричне вирізування, «обривання», вирізування за контуром готових зображень.

Педагог пропонує вирізати зображення з «альбомів для розфарбування», картинок із газет та журналів, наборів «Одягни ляльку». Цікавою для дітей є пропозиція вирізати «дощові калюжки», «хмаринки» на площині аркуша червоного кольору. Ця вправа допоможе дітям засвоїти логіку та принцип силуетного вирізування. Специфіка даного прийому полягає в тому, що зображення отримується безперервним рухом ножиців. Силует предмета створюється в уяві. Спосіб опанування дошкільником прийомів силуетного вирізування пов'язаний з освоєнням уміння відображати у вирізках узагальнений образ предмета [46, с. 359].

Аплікація у старшому дошкільному віці цілеспрямовано набуває ужиткового характеру. На заняттях із дизайну (макетування, конструювання) дошкільники моделюють з паперу вітрячки, коробочки, скриньки, будиночки-палаці, меблі, костюми та декорації, гаманці тощо. Усе це можна прикрашати аплікаційною технікою.

Оволодіння технікою аплікації збільшує свободу дошкільника в самовираженні, зображенні дійсності, підвищує самооцінку. Техніка аплікації відкриває нові можливості для розвитку всіх сфер особистості, насамперед винахідливості, художнього смаку, творчості.

Техніка аплікації дає можливість педагогу запропонувати дитині різні природні та побутові матеріали: нитки, соломку, тканину, засушені листя і квіти, траву, насіння, плоди. Це не лише збільшує пошукове поле дошкільника, урізноманітнює ситуації вибору, а також розвиває фантазію і творчу уяву, полегшує задум. Адже матеріал «підказує» ідею для творчого проєкту [23, с. 71].

Старші дошкільники засвоюють нові способи прикріплення деталей: пришивання їх до тканини. Цей спосіб дає можливість отримати 2 варіанти зображення: напівоб'ємне (коли між основою та деталлю прокладається синтепон, поролон або вата) пласке. Зображення у другому варіанті виходить виразнішим. Напівоб'ємна аплікація виходить і за часткового наклеювання деталей, наприклад тільки середини метелика, квітки, сніжинки. Ефекту об'єму досягають у наклеюванні виробів, виконаних в техніці оригамі (дерева, птахи, квіти, літаки тощо).

Дошкільники здатні виконувати багатошарові аплікації. Цей вид техніки найскладніший, він потребує зосередженості, акуратності, витримки. Він доцільний у декоруванні одягу, виготовленні панно зі стилізованих квітів, будинків, виконанні натюрмортів та пейзажів.

Упродовж дошкільного дитинства аплікаційна техніка збагачується і ускладнюється, її зміст стає більш ґрунтовним та різноманітнішим. Як наслідок, з'являються гарні декоративні вироби, що презентують дитину в соціумі як творчу особистість. Даруючи свої роботи іншим, прикрашаючи ними інтер'єр, дитина отримує можливість самореалізуватися, установлювати дружні стосунки із соціумом, почувати себе впевнено [76, с. 40].

Узагальнивши, можемо зробити висновок, що аплікація має велике значення для виховання й навчання старших дошкільників. Вона сприяє розвитку й формуванню багатьох особистісних якостей дошкільника, його психічних і естетичних можливостей. Заняття з аплікації сприяють розвитку почуття ритму, кольору, симетрії, просторової орієнтації на аркуші та формуванню перших естетичних смаків. Під час виконання робіт педагогу особливого значення потрібно надавати вихованню організованості в дітей, бо створення аплікації потребує чіткої послідовності дій.

2.2. Можливості занять з аплікації для формування творчої самостійності старших дошкільників

Формування творчої особистості є одним з найважливіших завдань педагогічної теорії та практики. Найбільш ефективним засобом для розвитку уяви та творчого мислення дітей є художньо-творча діяльність. У художньому розвитку дошкільників центральним є здатність до сприйняття художнього твору та самостійного створення нового образу (в аплікації, малюнку та ін.).

Діти мають можливість більше спостерігати, творити, малювати, використовуючи різні матеріали. Поєднуючи завдання, спрямовані на розвиток творчої активності, образного мислення, ініціативності, уяви, фантазії, сприйнятливості до краси в навколишньому, на формування бажання творити й зберігати красу, дорослий розвиватиме не лише логічне, креативне мислення вихованців, а й їхні моральні почуття.

Одним із засобів розвитку творчої самостійності у старших дошкільників є аплікація, як найбільш простий та доступний спосіб створення художніх робіт, при цьому зберігається реалістична основа самого зображення [37, с. 45].

В. Клименко значну увагу приділяє силуетному вирізанню, вважаючи, що виразність контуру набуває первісного значення. Оволодівши вмінням вирізати предмети прямокутної та закругленої форми, дошкільники набувають можливість створювати різні образи: деяких тварин і птахів, фігуру людини, будівлі, машини, гриби, квіти, фрукти. Тому широко використовуються колективні форми роботи [23, с. 37].

Простота та легкість виконання аплікації роблять її доступною для дитячої творчості. Дошкільники можуть використовувати готові форми, що зафарбовані в певні кольори, і створювати композиції, вирізуючи елементи сюжетних зображень, візерунків т.д. Отже, заняття аплікацією сприяють не лише формуванню образотворчих умінь та навичок, а і розвитку уяви та творчих здібностей дітей.

Виконання аплікативних зображень сприяють розвитку координації рухів, мускулатури руки. Дитина навчається володіти ножицями, повертаючи аркуш паперу правильно вирізати форми, розкладати форми на аркуші на однаковій відстані один від одного тощо.

У процесі аплікації діти знайомляться з простими формами різних предметів, силуети й частини яких вони вирізують і наклеюють. Створення силуетних зображень вимагає великої роботи уяви і думки, тому що в силуеті відсутні деталі, які іноді виявляються основними ознаками предмета.

Заняття аплікацією сприяють розвитку математичних уявлень. Дошкільники знайомляться із ознаками і назвами найпростіших геометричних фігур та отримують уявлення про просторове розташування предметів, та його частин (справа, зліва, знизу, вгорі, у центрі й т.д.) і величин (менше, більше). Ці складні поняття легко засвоюються дошкільниками під час створення декоративного візерунка чи зображенні предмета частинами.

Заняття з аплікації привчають старших дошкільників до планової роботи, що є дуже важливою, оскільки у цьому виді мистецтва велике значення подлягає у створенні композиції має послідовність наклеювання.

Під час аплікаційної діяльності поглиблюються і уточнюються зорові уявлення дітей про навколишні предмети. Результат дитячої діяльності іноді говорить про неправильне уявлення дошкільника про предмет, але за виконаною аплікаційною роботою не завжди можна судити про правильність уявлень дітей. Задум дошкільника багатший і ширший від його творчих можливостей, так як розвиток уявлень випереджає розвиток творчих умінь та навичок. Крім того, іноді дошкільники свідомо порушують колір і розміри зображення, прагнучи передати своє емоційне ставлення до об'єкта. Так, наприклад, дитина збільшує розміри командира, що йде попереду війська, щоб показати його значущість; улюблені предмети розфарбовує в яскраві кольори тощо [15, с. 14].

При проведенні занять з аплікації виникають сприятливі умови для формування якостей: допитливість, ініціативність, розумова активність та самостійність, цікавість. Треба максимально підтримувати ранні творчі прагнення дітей, дбати про збагачення дітей життєвими враженнями, стимулювати розвиток художньо-творчої практики,.

На заняттях з аплікації у старших дошкільників виховується вміння здійснювати роботу та творити в колективі, при цьому керуючись не лише своїми особистими інтересами, але й інтересами своїх однолітків, змістом та необхідністю здійснення спільної діяльності. Це передбачає процес вдосконалення певних рис особистості дошкільника таких як, відповідальне ставлення до справи, яку їй доручено, вимогливість не тільки до себе, але і до інших, здійснення принципів свідомості, взаємодопомоги і підтримки, дисципліни. Також дошкільники отримують можливість проявити ініціативу і самостійність, відчувати почуття радості при спільних зусиллях від досягнення позитивного результату [25, с. 251].

Творча самостійність дошкільників на заняттях з аплікації лежить в основі успішного засвоєння ними знань, умінь і навичок, саме тому важливо сформувати у них основи творчості у дошкільному віці.

Дитяча творчість живиться насамперед враженнями дошкільника від навколишньої дійсності. Щоб діти в аплікації могли зобразити, передати бачене, вклавши в нього свої думки, почуття, вихователь має навчити їх помічати характерне, спостерігати, важливе в предметах і явищах.

Сприймання навколишнього середовища, вдумливо кероване педагогом, справляє благотворний вплив на аплікативну діяльність дітей. Для спостереження треба вибирати найбільш яскраві, виразні об'єкти, продумувати хід роботи та свої пояснення. Також педагогу потрібно звертатися до художніх образів, які дають поезія, музика, живопис.

Реалізації та втіленню дитячих задумів сприяє насичення середовища матеріалами й інструментами хорошої якості. Художні матеріали й техніки до занять треба добирати так, щоб кожна дитина працювала на свій успіх, а процес створення приносив задоволення для всіх учасників.

Здатність дітей складати, малювати, придумувати, майструвати вимагає систематичного та цілеспрямованого розвитку. Тому будь-який вид творчої роботи дітей завжди потрібно підтримувати і збагачувати іншими видами художньої діяльності (жестом, мімікою, словом, ігровою ситуацією, наочністю).

Тому головне завдання педагога ЗДО полягає в тому, щоб зацікавити дитину творчою діяльністю, пробудити інтерес до створення цікавих малюнків і виробів, які потім можуть використовуватися, в творчих іграх, на заняттях, оформленні театралізованих вистав, приміщень ЗДО, створити емоційно-позитивні умови, щоб діти могли в будь-який час займатись улюбленою справою, навчити їх рахуватися з інтересами інших, доводити розпочате до кінця тощо [28].

Слід зазначити, що аплікація також є одним із засобів естетичного виховання. Безпосереднє естетичне почуття, яке виникає при сприйнятті гарного предмета, включає різні складові елементи. Так, можна виділити відчуття кольору, коли естетичне почуття виникає від сприйняття красивих

кольорових поєднань: яскраві зірки на темному небі, золотисто-жовті квіти кульбаб в зеленій траві.

Поступово у дошкільників розвивається художній смак. В аплікації діти передають свої враження про навколишній світ та висловлюють своє ставлення до нього. Навчання має бути направлено на те, щоб навчити дошкільнят художньої діяльності, виразному зображенню явищ і предметів, а не просто передачі предметів та явищ.

Щоб творчість дітей була більш цікавою і продуктивною, приносила їм багато задоволення, треба створювати радісну, спокійну атмосферу самодіяльності, що сприятиме проявам дитячої розкутості та свободи в процесі занять з аплікації [24, с. 51].

Однією з умов успіху у формуванні у дошкільників творчої самостійності у процесі занять аплікацією стає індивідуальний підхід до кожного дошкільника. Щоб здійснити такий підхід, слід уважно стежити за дітьми в процесі їх діяльності, відмічати, що є характерним для кожного: що вдається, а що ні, які труднощі виникають у дошкільника в процесі створення аплікації, як вони відносяться до таких занять, якому з них надається перевага [11, с. 67].

Таким чином, для дошкільника чарівний світ аплікації вважається дивним і яскравим. Дошкільники різного віку із задоволенням займаються нею. Аплікація – це дуже корисний вид творчості, бо крім творчої організації дозвілля, ще й формується зорове сприйняття дітей: форма, текстура, колір, матеріал. Головною умовою проведення занять аплікацією є організація, щоб дитина не втомлювалася від одноманітності.

Запорукою успішного розвитку творчих здібностей дітей, їх уяви та фантазії, є систематична комплексна робота з використанням спілкування з дитиною і нових методик, розвиток і розкриття потенційних художніх здібностей, закладених в дитині. Створення умов для розвитку уявлень та самостійної діяльності про різноманіття навколишнього світу є неодмінною умовою розвитку творчих здібностей дітей.

2.3. Використання інноваційних технологій та нетрадиційних прийомів аплікації у розвитку творчих здібностей старших дошкільників

Ефективним засобом у процесі формування творчої самостійності у дошкільників на заняттях з аплікації є використання традиційних та нетрадиційних технік.

Нетрадиційні прийоми аплікації впливають на розвиток художнього смаку, естетичного сприйняття, спостережливості та збагачення внутрішнього світу дошкільника, вирішують завдання художньо-естетичного виховання дітей:

1. Формування основ естетичної культури засобами образотворчого мистецтва та аплікаційної діяльності;
2. Розвиток естетичних почуттів, естетичного смаку, розвиток творчого потенціалу, художньої діяльності дошкільника.

Використання нетрадиційних технік аплікації поліпшує результати навчання, підвищує їх самооцінку, сприяє формуванню у дошкільників позитивного емоційного ставлення до діяльності та до її кінцевого результату [55, с. 5].

Одним з найцікавіших видів техніки аплікації є *рвана аплікація*, що полягає в заповненні, за принципом мозаїки відірваними шматочками кольорового паперу всередині заданого контуру зображення.

Техніка рваної аплікації досить проста та не вимагає від дошкільника особливих навичок. Основа для аплікації повинна бути щільнішою від того паперу, з якого вона буде виконуватися. Це може бути щільний аркуш паперу, або ж картон.

Рвану аплікацію потрібно використовувати для передачі фактури образу (кучерява хмаринка, пухнасте курча).

Накладна аплікація дозволяє отримати багатобарвне зображення. Придумується образ і послідовно створюється, накладаючи та наклеюючи

деталі шарами так, щоб кожна наступна деталь була меншою за розміром за попередню.

Модульна аплікація (мозаїка) – цікавий спосіб створення творчих робіт, який полягає у виконанні зображення з рваних або вирізаних частин паперу, різнокольорової яєчної шкаралупи тощо.

Виконується двома способами: з окремо вирізаних дрібних різнокольорових фігур (трикутники, трапецієвидні частини, квадрати, смужки) та шляхом прорізування декількох шарів основи у візерунковій формі, змінюючи далі деталі за кольором в прорізах фону та скріплюючи їх клеєм.

Крім простих мозаїк з кольорового паперу, існують і ускладнені техніки аплікації з паперу. Наприклад – мозаїка в техніці квіллінг.

Квіллінг – мистецтво виготовлення об'ємних або плоских композицій зі скручених у спіральки довгих та вузьких смужок паперу. Ця техніка виконання мозаїки складніша у виконанні та вимагає кропіткої роботи.

Симетрична аплікація. Для симетричних зображень заготовку – прямокутник або квадрат з паперу потрібного розміру – складаємо навпіл, далі тримаємо за згин, потім вирізаємо половину зображення.

Стрічкова аплікація дозволяє отримати багато однакових зображень, розрізаних чи з'єднаних між собою. Для виготовлення стрічкової аплікації потрібно взяти широкий аркуш паперу, далі скласти його гармошкою і вирізати зображення.

Силуетна аплікація доступна дітям, що добре вміють користуватися ножицями. Вони можуть вирізати складні силуети по уявного намальованому чи контуру.

Торцювання – один з видів паперового рукоділля. Цю техніку можна віднести до виду квілінгу та до способу аплікації. За допомогою торцювання можна створити об'ємні картини, панно, декоративні елементи інтер'єру, мозаїки, листівки. Ця техніка досить популярна, інтерес до неї пояснюється

незвичайним ефектом «пухнастості» та легким способом її виконання [55, с. 25-26].

Колаж полягає в створенні графічних або мальовничих творів шляхом наклеювання на будь-яку основу матеріалів і предметів, що відрізняються від основи за фактурою і кольором. Колаж використовується для отримання ефекту несподіванки від поєднання різнорідних матеріалів та для емоційної насиченості та гостроти твору.

Зворотна аплікація – це аплікація навпаки. Вона виконується на прозорій та гладкій поверхні пластмаси чи скла, і її виворіт стає лицьовою стороною.

Найголовніше – зробити на папері чіткий малюнок, який підкладається під перевернуту кришку. Щоб малюнок не зміщувався, то потрібно прикріпити його до кришки двома горошинками білого пластиліну.

Рекомендується проводити такі заняття з дітьми від 3 років [46, с. 360].

Техніка айріс фолдінгу – райдужне складання. Айріс фолдінг з'явився в Голландії. Цю техніку називають також «райдужним складанням».

Аплікація з серветок. Серветки – це досить прості, але необхідні повсякденні речі. Крім прямого застосування з них можна робити різні вироби.

Аплікації з вати і пуху. Аплікації з тополиного пуху однотонні та нагадують гризайлі (декоративний вид живопису, що виконується в відтінках якого-небудь одного кольору – частіше сірого).

Вибираючи теми для аплікацій з пуху тополі, треба мати на увазі, що легше працювати, якщо мало деталей і коли вони не дрібні. Тварин, рослини, птахів краще вибирати з пухнастої фактури. Легше робити аплікації з контрастних фотографій, чорно – білих малюнків.

З допомогою аплікацій з тополиного пуху або вати можна зробити пухнастих, сніг, об'ємних звірів, зобразити пух рослин, хмари – простір для фантазії дуже широкий. З маленьких ватних катишків можна викласти баранчика та пуделя, з тонкого та розірваних шматків вати – хмари, з ватяних

дисків можна зробити квіти та курчат, сніговиків. Вату можна підфарбувати гуашшю або аквареллю, і тоді простір для творчості та фантазії збільшиться в кілька разів.

Аплікація з конфетті. Конфетті робиться з гарного кольорового паперу дираколом. Діти із задоволенням допоможуть його зробити. А основа вийде настільки красивою і ажурною, її можна буде використовувати для виготовлення інших виробів – аплікації у вигляді новорічної ялинки, метелика, листя дерева або чагарнику, хмар, квітів.

Аплікації з поролону є гарною ідеєю для дитячої творчості. Розглянемо етапи виконання аплікації з поролону «Курча на галявині».

Візьмемо кольоровий картон, намалюємо на ньому курчатко. При цьому діти можуть розповісти про курчатко все, що знають: хто це, чим харчується, де живе, що воно вміє робити. Поруч намалюємо метелика, що сидить на квітці та бабку, яка літає в небі.

Аплікація з ізоляційної стрічки. Можна запропонувати дошкільнятам зробити аплікацію за допомогою ізоляційної стрічки. Наприклад, дорогу для машин. Перш за все вихователь повинен показати, як користуватися скотчем-ізоляцією та безпечними ножицями.

Незвичайний спосіб малювання вийде, коли аплікацію з ізоляційної стрічки розфарбувати різними фарбами, а коли фарба висохне, ізоляційну стрічку зняти з малюнка. За допомогою даної нетрадиційної техніки малювання можна малювати як звичайні, так і абстрактні картини [57, с. 85].

Аплікація з природного матеріалу (квітів, листя, насіння тощо). На сьогоднішній день популярність набуває аплікація з квітів, листя, трави, так звана флористика. Робота з природним матеріалом є доступною дітям дошкільного віку. Захоплююче, корисне й цікаве спілкування із природою. Воно розвиває творчість, спостережливість, працьовитість, мислення, художній смак. Потрібно мати багату уяву та фантазію, щоб з листя липи зробити яблуко, з листя тополі – дерево чи з осіннього листя осики – гриб.

Аплікація з солі або піску. Пісок це чудовий матеріал для дитячої творчості. Це і розвиток дрібної моторики, і масаж для долоньок, і багатство тактильних відчуттів. Працювати з піском справжнє задоволення, а готові картини виходять дуже гарні.

Аплікацію сіллю або піском можна починати робити з дітьми від 2-2,5 років. Для початку треба вибирати прості аплікації з невеликою кількістю деталей, поступово ускладнюючи малюнок та збільшуючи число дрібних деталей [56, с. 50].

Аплікації з крупи. Робити аплікації з круп це дуже корисно для дітей, бо перебирання крупи сприяє посидючості, розвитку дрібної моторики рук, допомагає розвинути фантазію та творче мислення.

Перше знайомство з аплікацією з круп краще починати з великих і простих малюнків, в яких використовується один вид крупи. А далі поступово на наступних заняттях ускладнювати.

Аплікація із соломки є одним з найцікавіших видів народної творчості, що відкриває широкі можливості для естетичного розвитку дошкільників, виховання на матеріалах звичаїв, народного побуту, традицій, обрядів. Оригінальність цього природного матеріалу дає можливість втілювати найрізноманітніші конструктивні рішення й творчі задуми, тому аплікацію з соломки потрібно використовувати на заняттях у закладі дошкільної освіти.

Вабить до себе й розмаїття вторинного матеріалу (мотузки, мереживо, тканини, шкіра, намисто, дерево, метал, кора, фольга та інші.). *Аплікації із вторинного матеріалу* виходять загадкові, яскраві, мають неповторний художній образ. Діти з величезним задоволенням виконують різні композиції та в захваті від матеріалу,.

Використовувані матеріали на заняттях можуть бути різними (ватні палички, ватні диски, палички від морозива тощо).

Можна також комбінувати художні техніки чи поєднувати аплікацію та колаж, також вводити колаж в шар живописного полотна та ін. Для

створення неповторного художнього образу, потрібно знаходити найбільш відповідні засоби, щоб втілити замисел творця.

Створюючи яскраві аплікації власними руками, бачачи результат своєї роботи, дошкільники відчують позитивні емоції. Робота з папером або іншими матеріалами дає можливість проявити завзятість, терпіння, фантазію і смак. Дітям приємно прикрашати групову кімнату власними роботами, дарувати їх батькам, друзям [55, с. 39].

Отже, в нетрадиційних техніках аплікації закладені великі педагогічні можливості та виховні резерви, які впливають на образно-просторове та художньо-естетичне сприйняття навколишнього світу старшими дошкільниками, на розвиток їх творчості.

Висновки до другого розділу

Аплікація є одним з улюблених видів зображувальної діяльності: дітей радує вдаль ритмічне розташування фігур, яскравий колір паперу, велику цікавість викликає техніка наклеювання та вирізування.

Усі види зображувальної діяльності, й аплікація, у тому числі, спрямовані на формування у дошкільнят певних знань, відпрацювання навичок і виховання особистості, розвиток умінь. Зокрема, навчання аплікації передбачає набуття вміння вирізувати різноманітні форми, ознайомлення з матеріалом, наклеювати відповідно до образу і сюжету, розташовувати їх на аркуші в певному порядку. На заняттях діти знайомляться з властивостями різних матеріалів (папір, солома, шкіра, тканина тощо), кольори, встановлювати співвідношення частин за величиною, об'єднувати частини в ціле, вчать розрізняти геометричні фігури, орієнтуватися на аркуші паперу, визначати положення предмета в просторі. Це дозволяє засвоїти композиційні вміння та знання, що важливо не лише для створення декоративних та сюжетних, а й для малювання.

Аплікаційна діяльність старших дошкільників є дуже ефективним засобом їхнього різнобічного й гармонійного розвитку. Творча робота сприяє

формуванню сенсорних уявлень і розвиткові мовлення, розвиває мислення та моторику рук, активізує спостережливість, пробуджує фантазію, виховує волю, розвиває окомір, відчуття форми та кольору.

Старші дошкільники успішно виконують завдання, що розвивають відчуття цілого, кольору, простору, форми, рівноваги, єдності, міри. Маніпулюючи готовими формами, діти можуть викладати не лише предметні зображення, але й нескладні сюжети, що допомагає розвивати їх зв'язне мовлення та образне бачення, а також формувати навички сюжетного малювання.

Заняття аплікацією з використанням нетрадиційних технік сприяє інтенсивнішому моральному, розумовому, естетичному й емоційному розвитку, формуванню в дітей першого досвіду творчої, пошукової та спільної діяльності.

РОЗДІЛ 3. ОРГАНІЗАЦІЯ ДОСЛІДНО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ НА ЗАНЯТТЯХ З АПЛІКАЦІЇ З РОЗВИТКУ ТВОРЧОЇ САМОСТІЙНОСТІ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ

3.1. Діагностика рівнів розвитку творчої самостійності старших дошкільників

Заняття з розвитку творчих здібностей старших дошкільників відіграють важливу роль у формуванні особистості дошкільника. Всі дослідження, які проводять вчені та психологи в цій сфері доводять, що дошкільники, які володіють творчими здібностями більш товариські і комунікабельні, мають більш стійку психіку.

Дитяча художня творчість – це світ яскравих, образів. Вона часто вражає дорослих своєю оригінальністю, безпосередністю, буйством фантазії. Дошкільники малюють і творять багато та з великим задоволенням. Діти дуже допитливі, їх інтереси виходять за межі сім'ї та закладу дошкільної освіти, навколишній світ притягує їх. У продуктивній діяльності у дошкільнят розвиваються здібності та формується стійкий інтерес до творчої діяльності.

Розвиток творчої самостійності залежить від продуктивності і варіативності створюваних образів, оволодіння засобами уяви, тому попередньо потрібно сформувати у дітей за допомогою дидактичного матеріалу здатність: аналізувати об'єкти; виділити в них різні сторони; об'єднувати різні уявлення про окремі предмети, їх властивості в цілісне знання про оточуючий світ; пов'язувати та зіставляти ці сторони між собою в єдине ціле; розуміти складні суперечності та приймати оптимальне рішення.

З метою подальшого розвитку та вивчення творчої самостійності у старших дошкільників на заняттях з аплікації, ми провели дослідно-експериментальне дослідження. Базою дослідження було обрано Мельнице-Подільський заклад дошкільної освіти «Сонечко» Мельнице-Подільської селищної ради Чортківського району Тернопільської області. Робота

проводилась з дітьми старшої групи «Малинка» у кількості 22 дитини, яка була поділена на дві підгрупи та були визначені як експериментальна і контрольна група. Вік досліджуваних дітей становив 5-6 років.

Основна мета нашого дослідження – перевірити ефективність використання занять з аплікації для формування творчої самостійності у старших дошкільників.

Завдання дослідження були сформульовані так:

1. Дослідити рівні розвитку творчої самостійності у старших дошкільників.

2. Розробити комплекс занять з аплікації на основі отриманих результатів, спрямованих на розвиток творчої самостійності у старших дошкільників.

3. Перевірити ефективність запропонованого комплексу, провести контрольний експеримент з вивчення сформованості творчої самостійності у старших дошкільників.

Дослідно-експериментальна робота здійснювалася в три етапи: констатувальний, формувальний та контрольний.

На першому етапі – констатувальний експеримент – ми провели діагностичне обстеження і підібрали методики, що спрямовані на виявлення творчої самостійності у дошкільнят.

На другому етапі – формувальний експеримент – ми провели роботу з розвитку творчості у дітей старшої групи «Малинка». Головною умовою успішності нашої експериментальної роботи було впровадження інноваційних технологій та нетрадиційних технік, створення розвивального середовища під час занять з аплікації.

Третій етап – контрольний – був спрямований на визначення ефективності використання нетрадиційних прийомів та технік на заняттях з аплікації, інноваційних технологій, як засобу розвитку творчої самостійності у старших дошкільників.

Характеристика вибірки дослідження. Вік дітей 5-6 років. У досліджуваних групах всі діти відповідають рівню психічного та фізичного

розвитку дошкільного віку. Всі види діяльності являють собою основні напрямки розвитку дітей: пізнавально-мовленнєвий, фізичний, художньо-естетичний, соціально-особистісний.

Діти виявляють стійкий інтерес до художньої, дослідницької та проектної діяльності, допитливі, використовують різні джерела інформації для пізнавально-мовного розвитку.

В основу роботи були покладені такі принципи: забезпечення емоційно-психологічного комфорту для дітей; врахування вікових особливостей дітей при підборі навчальних завдань; повага до особистості кожної дитини.

Дослідження проводилося індивідуально та продовжувалося не більше 1 години. Перед початком виконання кожного завдання надавалася зрозуміла інструкція. Завдання дитиною виконувалися самостійно, без допомоги та підказок дорослого.

Спираючись на результати теоретичного аналізу досліджуваної проблеми, нами було визначено критерії та показники розвитку у старших дошкільників творчої самостійності: допитливість, гнучкість мислення, наполегливість, незалежність, невербальна креативність, розмаїття інтересів. На основі отриманих даних ми визначили 3 рівні розвитку творчої самостійності старших дошкільників: високий, середній, низький.

Таблиця 3.1.

Показники і критерії рівнів розвитку у старших дошкільників творчої самостійності

Рівні	Показники і критерії		
	Наявність творчих здібностей	Прояв творчих здібностей	Здатність знаходження адекватних вигадливих засобів
Високий	Знання кольорової гами, поєднання фантазії, кольорів, уяви, акуратність, оригінальність, виразність	Проявляються яскраво	Прояв оригінальності, здатність висувати багато цікавих ідей

Продовження таблиці 3.1.

Середній	Знання кольорової гами, прояв оригінальності, поєднання кольорів, створення робіт з незвичайним сюжетом	Проявляються не у всіх роботах	Опора на свої знання і вміння, прояв готовності до самостійного вирішення
Низький	Не проявляється самостійний пошук намагання вирішення творчих завдань	Не проявляються без допомоги педагога	Відволікання від теми, дитина прагне найбільш «легким» способом досягти мети, робота не має закінченого вигляду

Дітям із **високим рівнем розвитку** – дитина самостійно виконує запропоновані завдання, вміє пояснити хід власного мислення, виконує їх помірковано. Під час роботи використовують фантазію і творчу уяву, подумки прогнозують результат. Діти до всього намагаються підходити творчо, отримують задоволення від відчуття новизни;

Середній рівень – дитина основну частину завдання виконує самостійно, постійно потребує підтримки та поради дорослого, дещо невпевнено, на завдання реагує із зацікавленістю, і з байдужістю. Такі діти мають необхідні творчі сили, але не використовують їх повністю. Певні комплекси, психологічні бар'єри, або ж лінощі стоять на заваді повної самоактуалізації цих дітей;

Низький рівень – у дошкільника виникають труднощі щодо виконання завдань, він працює без зацікавленості. Діти проявляють себе творчо вкрай рідко, лише іноді в безпосередньо творчих завданнях. Інколи їх творчі напрацювання вирізняються оригінальністю, унікальністю, багатою творчою уявою. Їм краще та легше працювати за усталеним зразком або схемою, аніж шукати унікальних і неординарних вирішень будь-якої проблеми [88, с. 25].

На сьогодні використовуються найрізноманітніші методи для діагностики творчих здібностей: від простого психолого-педагогічного спостереження до спеціально розроблених, валідизованих і стандартизованих

тестових методик, а також навчальних, ігрових і тренінгових завдань. До найбільш популярних відносяться такі методики діагностики творчих здібностей – Е. Торренса; Дж. Гілфорда, О. М. Торшілової; Т. С. Комарової.

Для виявлення вихідного рівня розвитку творчої самостійності у старших дошкільників були обрані серії завдань діагностичного характеру: «Фантазія», «Намалюй картинку», «Геометричні фігури», «Ажурні стрічки», (за методикою Е. Торренса, адаптовані до цілей нашого дослідження).

Опишемо ці діагностичні методики:

1. *Методика «Фантазія»* (Е. П. Торренс) [49].

Мета: визначити рівень фантазії, творчих здібностей, уяви.

Хід проведення: методика полягає в тому, що дошкільникам дається папір кольоровий і папір газетний, ножиці та клей. Необхідно виконати виріб за власним задумом із даного паперу. Перед виконанням роботи дається інструкція. Вважається, що дошкільник впорався із завданням, якщо:

– зміг виконати аплікацію оригінально, з уявою, з фантазією, акуратно, виразно (високий рівень);

– зміг виконати роботу, що задовольняє трьом або чотирьом критеріям з п'яти зазначених (середній рівень);

– зміг виконати роботу, що задовольняє одному або двом критеріям, з виділених критеріїв оцінки (низький рівень).

2. *«Намалюй картинку»*.

Мета: тест призначений для діагностики у дітей творчої уяви.

Тестовий матеріал:

а) фігура овальної форми з кольорового паперу. Колір фігури такий, щоб можна намалювати деталі зовні, і всередині контуру;

б) клей;

в) чистий аркуш паперу;

г) кольорові олівці.

Інструкція. Ви отримали фігуру з кольорового паперу та клей. Придумайте картину, частиною якої була б ця фігура. Спробуйте придумати

власну картину, яку ніхто б не зміг придумати. Доповніть свій малюнок новими ідеями та деталями, щоб зробити з нього більш захоплюючу та цікаву історію.

Коли закінчите малюнок, то придумайте до нього назву. Зробіть цю назву незвичайною.

Отриманий результат означає наступний рівень розвитку творчої уяви:

Низький рівень (0-2 бали) – дитина не розуміє завдання з використанням даного елемента на побудову образу уяви. Дошкільник малює поруч щось своє, а не домальовує (вільне фантазування).

Середній рівень (3-5 балів) – дитина домальовує фігуру, далі виходить зображення окремого об'єкта, але зображення схематичне, контурне, позбавлене деталей.

Високий рівень (6-8 балів) – дитина включає в об'єкт, що зображує який-небудь уявний сюжет.

3. Методика «Геометричні фігури» (Е. П. Торренс) [49].

Мета: визначити рівень розвитку творчих здібностей старших дошкільників.

Хід проведення: дітям дають різні геометричні фігури, вирізані з кольорового паперу, листки кольорового паперу, клей та ножиці. Перед виконанням роботи педагог дає коротку інструкцію: «Діти, перед вами різні геометричні фігури. Вам потрібно за допомогою кольорових геометричних фігур, кольорового паперу, ножиць та клею створити аплікацію. Спробуйте придумати таку картину, яку не придумає ніхто. Доповнюйте свій малюнок новими ідеями та деталями, щоб зробити з нього більш цікаву та захоплюючу історію».

Оцінка результатів. Виконання дітьми завдання оцінюється за такими критеріями: виразність, фантазія, оригінальність, уява, акуратність виконання.

Рівні розвитку творчих здібностей дошкільників за методикою «Геометричні фігури»:

– високий рівень – дитина зробила аплікацію виразно, оригінально, з уявою, з фантазією, з акуратним технологічним виконанням;

– середній рівень – дошкільник зміг виконати роботу, що задовольняє трьом чи двом критеріям з п'яти зазначених вище;

– низький рівень – робота виконана неакуратно, в ній погано проявляється оригінальність, уява та фантазія.

4. Методика «Ажурні стрічки» (Е. П. Торренс) [49].

Мета: визначення оригінальності творчого мислення.

Матеріали: ножиці, чисті аркуші паперу, кольорові смужки паперу, клей.

Завдання. Необхідно за допомогою кольорових смужок, клею та ножиць зробити аплікацію (квітку, метелика, сонце, тощо)

Критерії та рівні оцінювання:

– низький рівень – малюнок силуетний, предметний, геометричний. (Складається з одного кольору, з окремих зображень, використовуються геометричні фігури)

– середній рівень – малюнок сюжетний або предметний, малюнок кольоровий або силуетний, форми необмежені у формі або геометричні. (тобто відсутня будь-яка ознака)

– високий рівень, малюнок кольоровий, сюжетний або декоративний, у формі обмежень немає.

Аналіз результатів констатувального етапу дослідження: в ході діагностики було відзначено, що зацікавленість і активність основної маси дітей двох груп була на середньому рівні. Деякі діти задавали питання під час роботи. Для дошкільників, які мають нерішучий характер, надавались додаткові вказівки.

Кількісні результати діагностики експериментальної та контрольної груп представлено у вигляді таблиці 3.2 та 3.3.

Таблиця 3.2.

Результати діагностики старших дошкільників експериментальної групи
на констатувальному етапі експерименту

Рівні	Методика 1		Методика 2		Методика 3		Методика 4	
	К-сть дітей	Відсотки	К-сть дітей	Відсотки	К-сть дітей	Відсотки	К-сть дітей	Відсотки
Високий	3	25,0%	0	0,0%	1	8,3%	2	16,7%
Середній	5	41,7%	7	58,3%	4	33,4%	6	50,0%
Низький	4	33,3%	5	41,7%	7	58,3%	4	33,3%

Таблиця 3.3.

Результати діагностики старших дошкільників контрольної групи на
констатувальному етапі експерименту

Рівні	Методика 1		Методика 2		Методика 3		Методика 4	
	К-сть дітей	Відсотки	К-сть дітей	Відсотки	К-сть дітей	Відсотки	К-сть дітей	Відсотки
Високий	2	20,0%	1	10,0%	1	10,0%	2	20,0%
Середній	5	50,0%	6	60,0%	3	30,0%	5	50,0%
Низький	3	30,0%	3	30,0%	6	60,0%	3	30,0%

Опишемо отримані результати за кожною методикою.

Аналіз результатів діагностики «Фантазія» показав, що з 12 досліджуваних експериментальної групи одна дитина наближена до високого рівня (8,3%), яка змогла виконати аплікацію оригінально, з уявою, з фантазією, акуратно, виразно, 4 дітей – до середнього (33,4%), роботи дошкільників з фантазією, оригінальні, але не вистачало акуратності, виразності і 7 дітей – до низького рівня (58,3%), роботи дітей були оригінальні, але їм не вистачало уяви, виразності, акуратності, або роботи акуратні, але не вистачало фантазії та уяви.

У контрольній групі були виявлені наступні результати:

- 1 дошкільник (10%) мають високий рівень розвитку фантазії та уяви, творчих здібностей;
- 3 дітей (30%) мають середній рівень розвитку творчих здібностей;

– 6 дітей (60%) показали низький рівень розвитку фантазії та уяви, творчих здібностей.

Ці дані вказують на те, що загалом старші дошкільники не можуть застосувати свої вміння та знання на творчому рівні і в нестандартній обстановці, розвиток уяви та фантазії знаходиться на низькому рівні.

За допомогою методики «Намалюй картинку» ми оцінювали розвиток творчої уяви у старших дошкільників. Аналіз результатів виконання завдань дітьми експериментальної групи за показником «творча уява» показав: високий рівень розвитку показали 3 старших дошкільника (25,0%). Діти самостійно створюють різноманітні, оригінальні, виразні образи у вигляді художньо-естетичної діяльності; вони здатні створювати образ, деталізуючи його.

Середній рівень «творчої уяви» було виявлено у 5 дітей групи (41,7%). На даному рівні діти створюють образ лише в одному виді діяльності, що не відрізняється оригінальністю та виразністю.

Низький рівень у 4 дітей (33,3%), вони не змогли самостійно створити образ, тому їм надавалися додаткові вказівки.

У контрольній групі були виявлені такі результати розвитку «творчої уяви»:

Високий рівень – 2 дітей (20%) – у них були оригінальні зображення.

Середній рівень – 5 дошкільників (50%), які частково впоралися з запропонованим завданням.

Низький рівень – 3 дітей (30%), які не впоралися із завданнями та набрали мінімальну кількість балів.

Аналіз результатів діагностики «Геометричні фігури» має наступні результати: з 12 дошкільників експериментальної групи жодна дитина не показала високого рівня розвитку творчих здібностей (0%), 7 дітей (58,3%) мають середній рівень розвитку творчих здібностей, і низький рівень розвитку творчих здібностей мають 5 дітей (41,7%).

У контрольній групі було виявлено такі результати:

– високий рівень показали 1 дошкільника (10%) – предмети в композиції дітей правильної форми, розташовані по всій площині аркуша; аплікації виконані виразно, оригінально, з уявою, з фантазією, з акуратним технологічним виконанням.

– середній рівень виявлено у 6 дітей (60%). На даному рівні в роботах дітей є неточності, аплікації виконані з порушенням розташування предметів на аркуші паперу та технології виконання.

– низький рівень отримали 3 дітей (30%). Аплікації дітей мають випадковий характер з випадково взятих фігур будь-яких кольорів. Предмети розташовані не правильно, зі спотворенням.

Аналіз результатів діагностики «Ажурні стрічки» показав такі результати у експериментальній групі:

– високий рівень розвитку творчого мислення проявили 2 дошкільника (16,7%).

– середній рівень було виявлено у 6 дітей (50%)

– низький рівень показали 4 дитини (33,3%)

У контрольній групі були такі результати:

– високий рівень 2 дошкільника (20%).

– середній рівень 5 дітей (50%)

– низький рівень 3 дитини (30%).

Аналіз продуктів творчої діяльності старших дошкільників дозволив визначити вихідний рівень розвитку їх творчої самостійності.

Нами був виявлений середній бал по кожному показнику творчих здібностей, що притаманний кожній дитині на даному етапі дослідно-експериментальної роботи, а також визначений загальний середній бал і рівень розвитку творчої самостійності групи в цілому.

Кількісні результати діагностичного дослідження представлені в таблиці 3.4.

Рівні розвитку творчої самостійності старших дошкільників під час констатувального етапу експерименту

Групи	Рівень розвитку творчої самостійності		
	Високий	Середній	Низький
Експериментальна група	12,5%	45,8%	41,7%
Контрольна група	15%	47,5%	37,5%

Як бачимо з таблиці 3.4, співставлення результатів дослідження за всіма методиками показало, що у експериментальній групі високий рівень розвитку творчої самостійності мають 12,5% дошкільників; середній рівень – 45,8%; низький рівень – 41,7%.

У контрольній групі маємо такі узагальнені результати: високий рівень – 15%; середній рівень – 47,5%; низький рівень – 37,5% дошкільників.

Порівнюючи результати дослідження між дітьми контрольної і експериментальної груп на початку експерименту можна помітити незначну різницю в розвитку творчої самостійності дітей.

Графічно результати констатувального етапу експерименту зобразимо за допомогою діаграми 3.1.

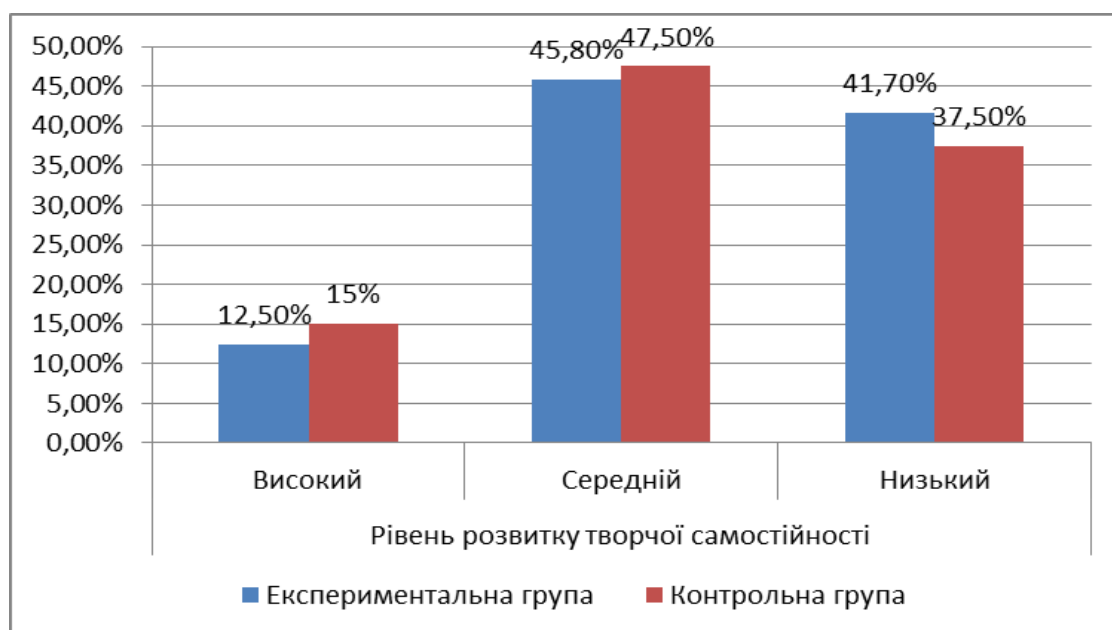

Рис. 3.1. Рівні розвитку творчої самостійності старших дошкільників на констатувальному етапі експерименту

Таким чином, результати констатувального етапу експерименту переконливо свідчать про те, що в освітньо-виховний процес необхідно впроваджувати методику розвитку творчої самостійності дітей з використанням інноваційних технологій та дидактичних ігор, різноманітних нестандартних технік та прийомів аплікації.

Успішність формування творчості залежить від спрямованості дібраних педагогом прийомів та методів керівництва творчою діяльністю дітей. Стимулюючи оцінювальну й пізнавальну діяльність дітей, демонструванням раціональних способів втілення задуму, спонукаючи їх до творчого пошуку системою методів, безпосереднім співробітництвом і керівництвом з дітьми, педагог надає цьому процесу таку спрямованість, яка в кінцевому результаті притаманна творчості.

Виходячи з отриманих результатів, нами розроблена серія занять з аплікації, що спрямовані на розвиток творчої самостійності старших дошкільників.

3.2. Зміст роботи з розвитку у старших дошкільників творчої самостійності на заняттях з аплікації

У відповідності з завданнями і цілями нашого педагогічного дослідження був організований та проведений формувальний етап експерименту.

Мета формувального етапу: розробити комплекс занять, які спрямовані на розвиток творчої самостійності у старших дошкільників на заняттях аплікацією.

Для реалізації поставленої мети був розроблений комплекс занять з аплікації з використанням інноваційних технологій та нетрадиційних технік, які спрямовані на розвиток у старших дошкільників творчої самостійності.

У процесі формувального експерименту заняття аплікацією з дітьми контрольної групи проводились за звичайною методикою, а в експериментальній групі було впроваджено комплекс занять, які спрямовані на розвиток творчої самостійності у старших дошкільників.

Організуюючи освітній процес творчої діяльності старших дошкільників ми враховували основні вимоги для створення сприятливої атмосфери:

1. Забезпечення «почуття вільного вибору», тобто усвідомлення дошкільниками завдання як самостійно обраного.
2. Подолання труднощів обраного навчального завдання.
3. Надання можливості отримання радості під час процесу творчості.

Комплекс розроблених занять аплікацією спрямований на розвиток творчої самостійності у старших дошкільників. Дана система може варіюватися і розширюватися в залежності від інтересів та бажань дітей, а також від можливостей вихователів і самого закладу дошкільної освіти.

Навчально-тематичний план з розвитку творчої самостійності у старших дошкільників на заняттях аплікацією представлений в таблиці (див. додаток А)

Всі заняття мали свою структуру: кожне заняття починалося з організаційного моменту, який представляв собою ігрову ситуацію, де дітям пропонувалося привітати однолітків в залежності від теми заняття. Кожне заняття включало в себе актуалізацію наявних знань та творчо-практичного досвіду дітей, емоційно-естетичну ситуацію, нову творчо-пізнавальну ситуацію, аналіз майбутньої роботи. Завершувалося заняття своєю творчою роботою і підбиттям підсумків.

Реалізація змісту занять відбувалася з урахуванням педагогічних умов, що стимулюють творчі якості дітей:

1. Заняття будувалися на основі співтворчості, співпраці.
2. Вихователь поважав бажання дошкільника працювати самостійно.

3. Вихователь утримувався від непотрібного втручання в процес творчої діяльності.

4. Дітей у спільній діяльності заохочували до максимальної захопленості.

5. Педагог враховував індивідуальні та вікові особливості дітей.

Плануючи роботу на рік, ми ставили перед собою мету прилучити дітей до культури свого народу, розширювати їхній досвід орієнтування в професійному та народному мистецтві, вчити виражати власні почуття в різних видах художньої діяльності, розвивати здатність емоційно сприймати прояви естетичного в житті, мистецтві та природі, висловлювати своє ставлення до мистецьких творів.

Традиційно вважається, що аплікація – це складне заняття. Але ця хибна думка позбавляє дошкільників можливості здобувати нові знання, творити, набувати нових навичок. На наших заняттях у дітей не лише формувалися навички роботи з клеєм та ножицями, папером, а й з різним природним матеріалом, макаронними виробами, крупами, вторинним матеріалом. В своїх аплікаційних роботах ми використовували різноманітний матеріал – тирсу, стружку з олівців, нитки, ячну шкарлупу, штучну шкіру, використані листя чаю та каву, пір'я, вату, фантики із під цукерок, соломку, різноманітні крупи, макаронні вироби тощо.

Проте головна увага приділялася роботі з папером. Адже папір – це незвичайний матеріал. На ньому можна намалювати картинку, його можна зім'яти, і, розправивши знову, в мінливих згинах побачити чудернацькі образи. Папір можна проткнути, розрізати і знову склеїти, порвати, акуратно згорнути і невдало зім'яти. І все це зробити гарно, тому що аркуш паперу настільки пластичний, з нього можна створювати об'ємно бездоганні, дивовижні форми.

Для дітей паперова пластика це просто необхідність. Адже ці заняття розвивають не лише фантазію, а й просторове мислення, дрібну моторику окомір, та посидючість.

Для успішного освоєння дошкільниками різних технік з виконання аплікації потрібна попередня підготовка. Важливим є підготовчий етап, на якому діти знайомляться з ритмом, формою, просторовим розташуванням і вчать не боятися різних матеріалів. Дітей радують різні кольори паперу та їх поєднання. Діти пробують поєднати різні фактури паперу, використовують незвичайні матеріали.

Роботу з будь-яким матеріалом потрібно починати із засвоєння елементарних дій з ним. Заняття аплікацією передбачають спільну роботу дошкільника та дорослого. Для того, щоб зацікавити дітей, дорослому треба емоційно прокоментувати сюжет аплікації й обіграти якусь цікаву ситуацію. На початку навчання ми показували дошкільникам, як працювати з тим чи іншим матеріалом, клеєм, ножицями, допоміжним приладдям. Після того як сформувалися основні навички роботи, у дошкільників з'явилося більше можливостей для самостійної діяльності. Це дозволило розвивати креативність дітей і уяву.

Однією з важливих умов реалізації занять з використанням різних технік аплікації для формування творчої самостійності дошкільника є створення необхідного розвивального середовища. У формуванні творчих здібностей велике значення відіграє використання художнього слова. У нагоді нам стали загадки, вірші, скороговки. Ми вважаємо, що художнє слово має надзвичайно велике значення для створення емоційного настрою, формування творчості.

Творча діяльність на заняттях аплікацією також супроводжувалася музичними і літературними творами, дидактичними та рухливими іграми, що рекомендуються до використання в освітньому процесі і підібраними нами для передачі образів. Також були проведені такі вправи: «Збери натюрморт» діти красиво складають натюрморт із запропонованих заготовок, вибирають предмети та дидактичний матеріал по створенню симетричних картинок, дидактична гра «Тепло – холодно», в ході яких було видно, що діти дуже зацікавлені роботою з папером, але вміння та навички підбирати потрібний

колір знаходяться на низькому рівні. В ході вправ у дошкільників розвивалися вміння за допомогою кольору створювати художній образ.

Поступово, у міру того як дошкільники оволодівали навичками роботи з різними матеріалами, ми намагалися для створення свого образу, підвести їх до усвідомленого вибору матеріалу. Тут важливим моментом є те, що дитина отримує можливість користуватися матеріалом, який їй більше сподобався, проявляє самостійність. Коли в кінці заняття дошкільник побачить свою роботу серед робіт інших, він помітить, чи відрізняється його композиція від композиції інших дітей. На наступному занятті його вибір може бути іншим. Дитина має відчутти можливість вибору. Це сприяє розвитку творчих здібностей. Дуже важливо, щоб оволодіння технічними навичками і вміннями дозволяло дошкільникам зображати світ у всьому його різноманітті. Для цього в роботі по створенню аплікації використовуються різні види техніки.

На підготовчому етапі застосовуються методи навчання:

- пальчикова гімнастика в поєднанні зі словесним супроводом;
- показ прийомів і способів створення аплікації в поєднанні з практичною діяльністю дошкільників;
- пасивні рухи;
- співання пісень, читання віршів;
- співтворчість вихователя та дітей.

На основному етапі навчання творчості ми використовували такі методи роботи:

- показ способів і прийомів, що використовувались в аплікації на кожному занятті з практичною діяльністю;
- пальчикова гімнастика;
- індивідуальна робота з дітьми, також і у вільний від занять час;
- організація виставок.

Тематичні заняття для дітей експериментальної групи припускали варіативність використання і вільний вибір наявних форм.

Важливою частиною роботи стали експериментування з нетрадиційними матеріалами. Цей вид діяльності зробив роботи дітей більш цікавими, барвистими і виразними, а також розвинути мислення і дитячу самостійність.

На заняттях з аплікації у експериментальній групі ми використовували нетрадиційні техніки та різноманітні матеріали для створення аплікацій. Це дозволило розвивати фантазію та творчу уяву дітей, тим самим сприяти розвитку їх творчої самостійності.

Для прикладу розглянемо, як діти експериментальної групи виготовляли аплікації з нетрадиційними техніками та різних матеріалів.

Аплікації з серветок. Аплікація «Овечка» із серветок розрахована для дітей віком 5-6 років.

Для роботи нам знадобилися: кольоровий картон, білий папір, клей ПВА, клей-олівець, серветки, ножиці, олівець, чорний маркер.

На білому аркуші паперу малюємо овечку. Окремо малюємо вушка та копитця (або роздруковуємо готовий шаблон).

Шаблон вирізаємо по контуру. Вирізаємо 4 копитця і 2 вушка. Приклеюємо овечку на середину картону, використовуємо клей-олівець. Також приклеюємо одне вушко і всі копитця. Серветки рвемо на шматочки. Шматочки рваних серветок скручуємо в кульки. Покриваємо клеєм ПВА частину овечки та приклеюємо кульки з серветок. Приклеюємо інше вушко. Решту овечки наклеюємо кульками з серветок. Чорним маркером підмальовуємо копитця і обводимо очі.

Аплікація з серветок «Овечка» готова (див. додаток Б).

Аплікації зі стружок від кольорових олівців.

За допомогою стружок можна створити справжні витвори мистецтва. Тому ми запропонували дітям багато ідей для виготовлення складних і простих виробів з стружки від кольорових олівців.

Для створення витвору нам знадобилися: клей-олівець або клей ПВА з пензлем; аркуші білого паперу; тканина для видалення залишків клею; ручки

та фломастери для малювання; кольорові олівці, точилка і стружка від кольорових олівців; прес.

Техніка роботи зі стружкою від олівців:

1. Обираємо образ, який сподобався; робимо макет на аркуші паперу.
2. Сортуємо довгі стружки від кольорових олівців за довжиною і кольором.
3. Наносимо клей на потрібну ділянку.
4. Приклеюємо стружку до місця з клеєм і витираємо надлишки клею.
5. Готову роботу накриваємо будь-яким іншим пресом або поміщаємо під скло, який потім буде легко відокремити від роботи із залишками клею.

Щоб освоїти нову техніку роботи, краще починати з невеликих і простих робіт, поступово збільшуємо складність. Деякі деталі зображення можна виконувати і в іншій техніці: вирізати з кольорового паперу або намалювати.

Щоб отримати об'ємні зображення, стружку з олівця можна приклеїти не повністю, а лише по внутрішньому краю. Дуже чудовими в цій техніці виходять квіткові композиції.

Процес виконання аплікації зі стружки олівця «Метелик» (див. додаток Б):

1. Приготуємо стружку з олівців різного кольору за допомогою точилки.
2. На аркуші картону обводимо силует метелика.
3. Потім клеєм приклеюємо стружку, щоб вона повторювала лінію контуру метелика. Всі наступні ряди треба наклеювати з невеликим нахльостом на попередній, намагатись підбирати стружки одного кольору.
4. Аплікацію прикрашаємо гелієвими блискітками.
5. Поміщаємо аплікацію під скло.

Аплікація з вати – гарний спосіб зробити м'яку рельєфну картинку або об'ємну вітальну листівку. Для аплікацій можна використовувати вату і ватні диски, що полегшує роботу з аплікацією.

Виготовлення аплікації із зім'ятого паперу.

Старші дошкільники можуть вже осмислено і самостійно за допомогою зім'ятого паперу створювати форми, що необхідні їм як деталі для аплікації, яку вони роблять. Це і силуети людини, і хвіст для паперового змія або тварини, все те, що використовується ними у грі.

Спочатку лист кольорового паперу зминають, щоб він став піддатливим і пластичним до механічних впливів. Далі легкими рухами його випрямляють та починають формувати з нього зображений об'єкт. Поступово краї листа зминають всередину для отримання потрібної форми, пари цьому залишаємо зовнішній простір зображення рівним. Внутрішня частина зім'ятого листа намазується клеєм та приклеюємо до тла. Загальне зображення готове. У момент приклеювання можливо вирівнювання, створення додаткових складок, розтягування або стиснення і т.д.

Аплікацію із зім'ятого паперу ми починали з виготовлення овочів і фруктів (див. додаток Б). Адже діти мають уявлення про їх колір і форму, що допомогло нам успішно виконати роботу. Колективно створений натюрморт став прикрасою приміщення групової кімнати на великому аркуші ватману.

Загалом можемо констатувати, що при виконанні виробів способом розривання і зминання паперу дошкільник дізнається не лише властивості різних видів паперу, але і узгоджує свої зусилля і дії. Робота з щільним папером вимагає більшої вмілості та напруги, що позитивно позначається на розвитку моторних функцій руки.

Об'ємні аплікації з кольорового паперу.

Разом з дітьми експериментальної групи також ми виготовляли і об'ємні аплікації з кольорового паперу. Можна, наприклад, вирізати пару фігурок одного елемента та наклеїти їх один на інший, продублювавши це кілька разів. Ці аплікації називають накладними. Для роботи в даній техніці об'єм надавати можна також за допомогою різних спіралей, кілець, завитків, створених зі смужок паперу та накручених на стержень олівця або ручки. Така техніка називається квіллінг. За допомогою папероскручування можна створювати дуже красиві композиції. І третім методом є перегинання

окремих елементів фігур та наклеювання тільки їх частини на папір. Даним методом була виконана осіння аплікація з кольорового паперу «Дерево».

Для роботи нам знадобилися: кольоровий картон, кольоровий папір, ножиці, олівець, лінійка, клей.

Процес виконати аплікації:

1. Зробимо безліч заготовок з кольорового паперу, що будуть відповідати в аплікації кольору листя. Тобто треба папір зеленого, червоного, помаранчевого або жовтого кольорів. Для виконання аплікації весняне дерево потрібно лише зелені листочки. За допомогою олівця та лінійки розмітимо смужки шириною 1-1,5 см на аркуші кольорового паперу. Виріжемо смужки. Їх знадобиться велика кількість.

2. Візьмемо один аркуш кольорового паперу. Колір паперу визначить фон нашої аплікації. Далі з коричневого паперу виріжемо декілька гілок та стовбур. Потім скручуємо кольорові смужки у формі кільця і щільно один до одного починаємо приклеювати на картон, покриваючи стовбур дерева й гілки.

3. Кілька листочків треба приклеїти знизу. Адже це місяць листопад – і деяке листя вже впало додолу.

Наша оригінальна осіння аплікація готова (див. додаток Б).

Аплікації із сухого листя – дуже популярна ідея для створення виробів з дошкільниками. Природа дає нам досконалість готових форм і розмаїття кольорів. Заняття з рослинами сприяють вихованню у дітей дбайливого ставлення та любові до рідної природи.

Під час осінніх прогулянок дошкільники назбирали багато осінніх листочків, висушили їх та вирішили зробити лева з розкішною гривною. Ця аплікація передбачала, що половина роботи буде ілюстрованою, а інша – клеєною.

Для роботи нам знадобилися: клей ПВА; висушене листя (найкраще підходить кленове); готовий шаблон левиної мордочки; олівці, маркери чи фарби; альбомний білий аркуш.

Процес виконання аплікації:

1. Роздруковуємо шаблон лев'ячої голови.
2. Вирізуємо деталь по контуру. Пропонуємо дошкільникам розфарбувати лева за своїм бажанням.
3. До білого альбомного аркуша приклеюємо голову.
4. Далі розпочинаємо формувати розкішну гриву та приклеювати кленові листочки до паперу.

Аплікація готова (див. додаток В)

Аплікація з макаронних виробів

Опишемо процес виконання аплікації «Ваза з квітами» з макаронних виробів.

Для створення цієї картини нам знадобляться: вермішель спагетті, макарони у формі черепашок, клей, білий картон, акварельні фарби.

Дане заняття розраховане для дітей 5-7 років.

Мета: Навчити дошкільнят новій техніці аплікації.

Завдання:

- формувати у дошкільнят уміння використовувати різний матеріал для створення аплікації;
- виховувати посидючість, терпіння, акуратність у роботі;
- розвивати творчі здібності.

Процес виконання:

1) Беремо клей, лист картону. Наносимо клей на картон та приклеюємо черепашки у вигляді квіточки, придавлюючи все пальцем. Таким чином, робимо 3 квітки.

2) Потім використовуємо соломинки спагетті для стебла і приклеюємо їх на картон.

3) Далі робимо вазу (будь-якої форми) з макаронів-черепашок.

4) Приклеюємо листочки на стеблі. Тепер у нас букет у вазі.

5) Щоб наша апплікація була яскравою і красивою ми беремо акварельні фарби та розфарбовуємо відповідними кольорами картину. Квіти можна зробити з різних кольорів, листочки і стебла – зеленими, а вазу – червоною.

6) Рамку з макаронів-черепашок можна зробити на цьому ж картоні.

7) Розфарбовуємо рамку внизу зеленим кольором, це буде трава, а вгорі буде небо.

8) Наша робота готова, вона може стати гарним подарунком (див. додаток В).

З дошкільниками експериментальної групи було проведено заняття «Рибки в акваріумі» з формування навичок створення сюжетної:

Мета заняття:

- вчити створювати сюжетні картини, при цьому використовуючи техніку оригамі з кружечків;
- закріпити вміння дітей акуратно наклеювати зображення;
- розвивати творчу уяву, спостережливість, фантазію;
- виховувати бажання робити приємне друзям і любов до природи;
- спонукати у роботі парами до співпраці.

Матеріал: рухлива гра «Карасі і щука»; дидактична гра «Квітка доброти», акваріум у «Куточку природи», загадки про мешканців акваріуму, ілюстрації з акваріумними рибками, пісня «День народження – це свято!», вірш В.Терен «Риби».

Обладнання: папір для фону блакитного кольору, ножиці, клей, пензлики, кружечки різного діаметру та кольорів, серветки, підкладні клейонки.

Хід заняття:

1. Мотивація.

Педагог звертається до дітей: «У Михайлика скоро день народження. В подарунок він мріє отримати акваріум з рибками. Як би ми могли здійснити мрію нашого друга? (Відповіді дітей).

Педагог: «Отже, пропонуєте зробити паперовий акваріум, із зображенням фантастично водоростей, рибок та камінців».

2. Спостереження за рибками, розгляд акваріуму в груповій кімнаті.

3. Читання вірша, розгляд ілюстрацій, загадки.

4. Показ та пояснення вихователя щодо послідовності виконання аплікації.

5. Індивідуальна допомога вихователя і робота дітей в парах.

6. Підсумок: виставка, аналіз робіт дітей, упакування в подарункову коробку «акваріумів».

7. Рухлива гра «Щука і Карасі».

8. Дидактична гра «Квітка доброти».

У додатку В також подано кілька конспектів занять з аплікації, що були проведені з дітьми експериментальної групи.

Після завершення заняття з аплікації разом з дітьми обов'язково проводився аналіз виконаних робіт та їх результат. Це давало змогу дітям зрозуміти свої недоліки, щоб уникнути їх у подальших роботах, проте ми не акцентували увагу на недоліках. Натомість хвалили і роздивлялися кожну роботу. Бо похвала – це велике мистецтво. Кожна дитина має відчутти, що добре слово, сказане лише їй, і є відзнакою саме її.

Всім виробам дітей ми знаходили практичне застосування. Була організована виставка робіт дітей. Заходячи до закладу дошкільної освіти та своєї групи, дошкільник відразу потрапляв у мікросвіт, це сприяло розвитку його естетичного смаку. Виставки робіт дошкільнят з різноманітних матеріалів – пластиліну, ниток, паперу, засушеного листя, затишок, доброзичлива атмосфера та комфорт налаштовували дошкільників на творчий лад.

Також створені своїми руками аплікації діти дарували своїм рідним. До свят ми з дітьми виготовляли листівки-привітання та подарунки («День захисника Вітчизни», «Великдень», «Новорічне свято»).

Яку б роботу ми не організовували з дітьми, головною нашою метою було зацікавити дошкільників, показати поступовість дій, посильність виконання роботи, естетичну та практичну цінність виготовленої власноруч речі.

У результаті проведеної роботи ми помітили, що проведення занять з використанням нетрадиційних технік з аплікації у експериментальній групі:

- Сприяє зменшенню дитячих страхів;
- Розвиває впевненість у власних силах;
- Розвиває просторове мислення дітей;
- Вчить їх вільно висловлювати свій задум;
- Спонукає дітей до творчих рішень і пошуків;
- Вчить дошкільнят працювати з різним матеріалом;
- Розвиває почуття композиції, колориту, ритму, кольоросприйняття; почуття об'ємності та фактурності;
- Розвиває дрібну моторику рук дітей;
- Розвиває уяву, творчі здібності та політ фантазії;
- Під час роботи дошкільнята отримують естетичне задоволення.

Таким чином, навчання дітей різним способам аплікації з різноманітних матеріалів створює основу для творчого вираження дитини в самостійній діяльності: вона може вибрати зміст аплікації (предмет, декоративний візерунок, сюжет), матеріал (один чи декілька в поєднанні) і використовувати різноманітні техніки, які підходить для більш виразного виконання задуманого.

3.3. Аналіз результатів контрольного етапу дослідно-експериментального дослідження

На контрольному етапі експерименту досліджувалася ефективність проведеної освітньої роботи. З цією метою проводилася діагностика рівнів

розвитку творчої самостійності старших дошкільників на основі методик констатувального етапу.

Мета контрольного етапу експериментального дослідження полягала у виявленні динаміки розвитку творчої самостійності в процесі занять аплікацією у старших дошкільників.

На контрольному етапі дослідження вирішувалися завдання:

1. Виявити наявний рівень розвитку творчої самостійності у старших дошкільників.
2. Зробити кількісний і якісний аналіз отриманих даних.
3. Виявити динаміку розвитку творчої самостійності у старших дошкільників та зробити порівняльний аналіз на констатувальному та контрольному етапах експерименту.

На контрольному етапі дослідно-експериментальної роботи використовувалися такі методи: аналіз продуктів творчої діяльності дітей; проведення серії діагностичних завдань; кількісний і якісний аналіз отриманих даних і їх табличне оформлення.

На даному етапі було проведено 4 серії завдань діагностичного характеру, що аналогічних тим, які проводилися при констатації у старших дошкільників вихідного рівня розвитку творчої самостійності.

Результати діагностики старших дошкільників експериментальної та контрольної груп в кінці експерименту наведено у таблиці 3.5 та 3.6.

Таблиця 3.5.

Діагностика дошкільників експериментальної групи на контрольному етапі експерименту

Рівні	Методика 1		Методика 2		Методика 3		Методика 4	
	К-сть дітей	Відсотки	К-сть дітей	Відсотки	К-сть дітей	Відсотки	К-сть дітей	Відсотки
Високий	5	41,7%	4	33,3%	3	25,0%	4	33,3%
Середній	5	41,7%	6	50,0%	5	41,7%	6	50,0%
Низький	2	16,7%	2	16,7%	4	33,3%	2	16,7%

Таблиця 3.6.

Діагностика дошкільників на контрольному етапі експерименту
(контрольна група)

Рівні	Методика 1		Методика 2		Методика 3		Методика 4	
	К-сть дітей	Відсотки	К-сть дітей	Відсотки	К-сть дітей	Відсотки	К-сть дітей	Відсотки
Високий	3	30%	2	20%	2	20%	2	20%
Середній	4	40%	5	50%	4	40%	5	50%
Низький	3	30%	3	30%	4	40%	3	30%

За результатами проведеної діагностики на контрольному етапі була складена таблиця узагальнених даних (таблиця 3.7).

Таблиця 3.7

Результати діагностики розвитку творчої самостійності старших дошкільників за підсумками контрольного експерименту

Групи	Загальна кількість дітей	Рівень розвитку творчих здібностей		
		Високий	Середній	Низький
Експериментальна група	12	33,3%	45,8%	20,9%
Контрольна група	10	22,5%	45%	32,5%

Графічно результати контрольного етапу експерименту зобразимо за допомогою діаграми 3.2.

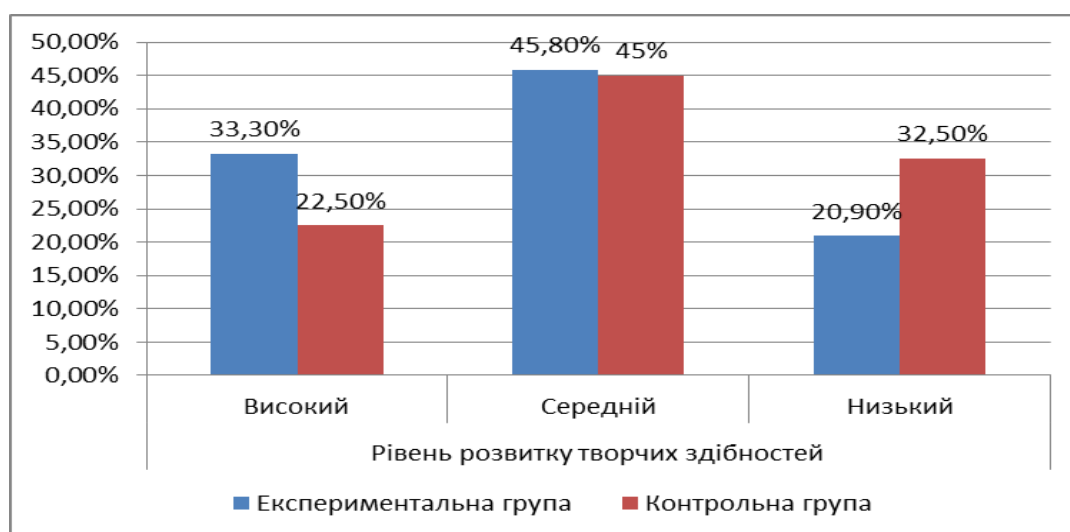

Рис. 3.2. Рівні розвитку творчої самостійності старших дошкільників на контрольному етапі експерименту

Порівнюючи результати дослідження між дітьми експериментальної і контрольної груп в кінці експерименту помічаємо істотну різницю в розвитку творчої самостійності у дітей експериментальної групи. За результатами діагностики бачимо, що у дітей експериментальної групи досить високий рівень розвитку творчої самостійності та становить 33,3%, а у дітей контрольної групи – 22,5%. Середній рівень творчої самостійності у двох групах також трохи відрізняється та становить відповідно 45,8% і 45%. Показники низького рівня мають істотну різницю, відповідно у контрольній групі цей показник 20%, а у експериментальній становить – 32,5%.

Динаміку сформованості творчої самостійності у старших дошкільників в процесі експериментального дослідження зобразимо за допомогою діаграми 3.3.

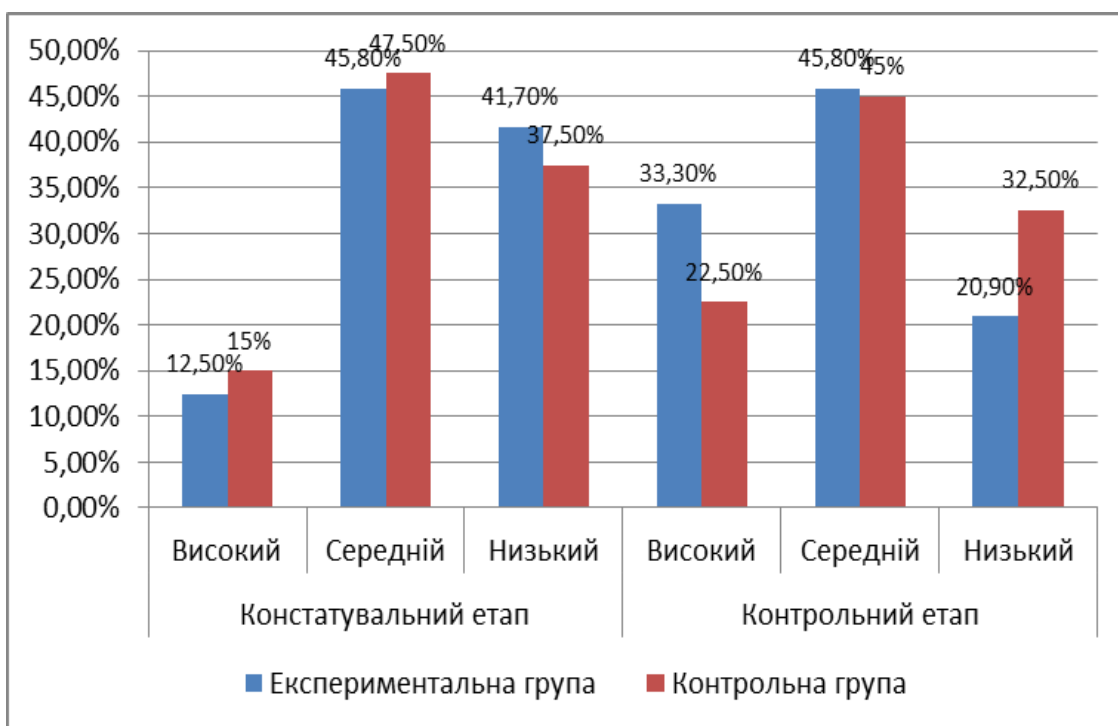

Рис. 3.3. Динаміка рівнів сформованості творчої самостійності у старших дошкільників на початку та в кінці експерименту

З діаграми 3.3. видно, що у дітей експериментальної групи, де ми використовували методику інноваційних технологій та нетрадиційних технік, показники розвитку творчої самостійності дітей значно покращилися.

Зокрема ми бачимо, що високий рівень розвитку творчої самостійності зріс на 23,1%. Також трохи підвищився середній рівень розвитку творчих здібностей, а саме на 1%. Відповідно скоротилися показники низького рівня розвитку творчих здібностей старших дошкільників, зокрема на 24,1%.

У контрольній підгрупі показники сформованості творчої самостійності у старших дошкільників змінились не суттєво, як у експериментальній групі.

Таким чином, порівняльний аналіз результатів дослідження на констатувальному та контрольному етапі експериментального дослідження свідчить про ефективність розробленого та проведеного нами комплексу занять з аплікації, що спрямовані на розвиток творчої самостійності у старших дошкільників в процесі інтегрованої творчої діяльності.

Висновки до третього розділу

Розвиток творчої дитини як особистості передбачає максимальну реалізацію нею самостійності, своєї активності, творчої ініціативи, прагнення обирати на власний розсуд засоби і шляхи досягнення намірів, цілей, реалізувати свої інтереси та власні потреби.

Досліджуючи творчість старших дошкільників, ми спостерігали як діти у процесі гри придумували різноманітні нові способи використання предметів, легко переносили ознаки і властивості одного предмета на інші. Ми переконалися, щоб дошкільник виявляв творчу активність, важливо забезпечити його розвивальне середовище. Творчість не формують, а стимулюють. Щоб творчість виявлялася та розвивалася у закладі дошкільної освіти, ми використовували розвивальні завдання; створювали сприятливі умови; правильно оцінювали досягнення дітей у творчій діяльності; не гальмували прояви творчої активності дітей критичними зауваженнями та негативними оцінками; не переривали творчий процес; створювали ситуації обміну думками, вільного спілкування.

Порівнюючи результати дослідження між дітьми контрольної і експериментальної груп в кінці експерименту ми помітили істотну різницю в розвитку творчої самостійності у дітей експериментальної групи. За результатами діагностики бачимо, що в експериментальній групі високий рівень розвитку творчої самостійності виявлено у 32,4% дітей, а контрольній групі – лише у 18% дошкільників. Середній рівень творчої самостійності у двох групах також трохи відрізняється і становить відповідно 49,1% і 54%. Показники низького рівня мають істотну різницю, відповідно у контрольній групі цей показник дорівнює 28%, а у експериментальній він становить – 18,5%.

Також потрібно відмітити, що показники розвитку творчої самостійності дошкільників експериментальної групи помітно покращилися у порівнянні з констатувальним етапом дослідження. Зокрема: високий рівень розвитку творчої самостійності зріс на 23,1%, також дещо підвищився середній рівень розвитку творчих здібностей дітей, а саме на 1%. Відповідно скоротилися показники низького рівня розвитку творчих здібностей дошкільників, зокрема на 24,1%.

У контрольній підгрупі показники сформованості творчої самостійності у старших дошкільників також змінились, але не суттєво, як у експериментальній групі.

Отже, ми дійшли висновку, що кращим засобом розвитку творчої самостійності дошкільника є підтримка його зусиль та схвалення досягнень в процесі невимушеної ігрової та художньої діяльності.

Отримані дані експериментального дослідження підтвердили гіпотезу про те, що розвиток творчої самостійності дітей засобами інноваційних технологій та нетрадиційних технік буде ефективним за умови їх постійного використання у процесі аплікаційної діяльності старших дошкільників.

ВИСНОВКИ

В рамках нашого дослідження було вивчено методичну та психолого-педагогічну літературу з даної проблеми, розглянуто сутність, основні компоненти та зміст розвитку творчої самостійності у старших дошкільників, а також вплив вихователя на їх творчу активність у процесі художньої діяльності, також окреслено можливості занять з аплікації у старших дошкільників в розвитку творчої самостійності. В результаті ми прийшли до таких висновків:

Зміст поняття «творча самостійність» ми розуміємо як динамічний процес формування особистості, що спрямований на розширення спектру особистісних якостей та здібностей, які збагачуються і проявляються у практиці різних видів художньої діяльності: ліплення, конструювання, аплікація, малювання тощо. Орієнтація особистості на реалізацію задуму та створення готового продукту впливає на формування в неї навичок самостійності. Для цього потрібні вміння самостійно добирати матеріали для роботи, планувати, підходити творчо до виконання поставленого завдання, при цьому спиратись при цьому на власний досвід.

Оптимальним періодом становлення творчої особистості, входження в сферу творчої діяльності, формування творчої самостійності та творчого потенціалу, на думку науковців, є дошкільний вік. У цьому віці діти, можуть творчо використовувати певний досвід.

Розвиток творчої самостійності старшого дошкільника – одне з пріоритетних завдань дошкільної освіти. Творча самостійність дошкільника активізується та виявляється у тих випадках, коли він діє не за шаблоном, реалізує і пропонує оригінальні способи рішення ігрових та практичних завдань, виявляє творчість та отримує такі продукти, як казка, малюнок, оповідання, конструкція.

Слід констатувати, що творча діяльність дошкільника складається з багатьох компонентів. Її важлива складова – фантазія: найвища напруга

особистих духовних і емоційних і сил, коли задум стає реально існуючим «художнім явищем» та втілюється у «художньому витворі». Творчість у художній діяльності дошкільника – це здатність знаходити ідеї в незвичних, складних ситуаціях, нестандартно використовувати й бачити реальні предмети; здатність оригінально поєднувати й використовувати різні засоби художньої виразності з елементами інтеграції різних видів образотворчої діяльності.

Активаторами процесу мотивації творчої діяльності і дитячої творчості, на заняттях з аплікації виступають психолого-педагогічні умови (організація процесу навчання, заохочення творчої ініціативи, створення розвивального середовища, інтеграція різноманітних видів творчої діяльності, забезпечення атмосфери успішності тощо), а також врахування принципів організації творчості, зокрема: принцип об'єктивності, принцип індивідуального й особистісного підходу принцип гуманізму та педагогічного оптимізму, науковості та доступності, принцип комплексності, системності та систематичності тощо. Важливим є також використання різноманітних засобів (інструкцій, пояснень, зразків, попередніх бесід, уточнюючих, активізуючих запитань, узагальнених алгоритмів дій, підказок дорослого, спілкування з однолітками, рухових і музичних моментів, екскурсій тощо) та форм (фронтальних, індивідуальних, колективних, у підгрупах) розвитку творчої діяльності дітей.

Дитяча творчість проходить певні стадії формування та розвитку: від копіювання готового способу дій та наслідування до творчого наслідування з елементами самодіяльності, новизни; створення нового, від репродуктивної творчості за поданою раніше схемою, ідеєю до справжньої творчості. Характерними особливостями творчої діяльності дошкільників є першочергове значення процесу створення продукту, легкість на початку орієнтувальної, деколи навіть не зовсім осмисленої діяльності, суб'єктивна новизна відкриттів і відсутність внутрішніх бар'єрів, що ускладнюють творчість та породжують скутість тощо.

Основою для розвитку творчості старших дошкільників є така діяльність, у якій проявляються здібності дошкільника, а розвиток здібностей ефективний тоді, коли гармонійно поєднуються мотиви діяльності та природні задатки, вплив зовнішнього оточення. Одним із видів такої діяльності є аплікація, вона викликає цікавість, допомагає прищепити любов до зображувального мистецтва, бажання створювати прекрасне власноруч.

Вивчення теоретичних аспектів проблеми дозволило нам провести експериментальне дослідження. Воно було орієнтоване на впровадження комплексу занять з аплікації, як засобу формування творчої самостійності у старших дошкільників.

Результати констатувального етапу експерименту дали нам змогу розподілити дошкільників на три групи:

- дошкільники, які мають високий рівень розвитку творчої самостійності. Такі діти самостійно справляються із запропонованими завданнями, виконують завдання помірковано та вміють пояснити хід власного мислення. У експериментальній групі високий рівень розвитку творчої самостійності мали лише 9,3% дошкільників, контрольній групі цей показник склав 12%;
- середній рівень розвитку творчої самостійності дошкільників характеризується тим, що дитина більшу частину завдання виконує самостійно, але трохи невпевнено і постійно потребує поради й підтримки дорослого, на завдання реагує як із зацікавленістю, так із байдужістю. Середній рівень сформованості творчої самостійності проявили 48,1% дітей експериментальної групи та 47% – у контрольній групі.
- у дітей з низьким рівнем творчої самостійності часто виникають труднощі щодо виконання завдань, такий дошкільник проявляє себе творчо вкрай рідко та працює без зацікавленості. Показники низького рівня було виявлено у 42,6% дітей експериментальної групи та 41% досліджуваних контрольної групи.

Такі результати констатувального етапу експериментального дослідження показують недостатню ефективність традиційних педагогічних умов формування творчої самостійності дошкільників на заняттях з аплікації.

Тому формувальний етап експериментального дослідження здійснювався на основі реалізації комплексу умов і розробленої серії занять, зазначених в гіпотезі дослідження.

Для розвитку творчої самостійності у старших дошкільників використання нетрадиційних технік та цікавих занять з аплікації, різноманітних матеріалів, виступають одними з найважливіших педагогічних умов. Застосування нетрадиційних технік аплікації викликає у дітей багато позитивних емоцій, відкриває нові можливості використовувати добре знайомі їм предмети в якості художніх матеріалів. Незвичні техніки аплікації сприяють розвитку творчості у всіх, без винятку та зацікавлюють дітей. Під час аплікації нетрадиційними техніками дошкільники оволодівають технічними прийомами роботи з матеріалами, збагачують знання про зображувально-виражальні можливості матеріалів і послідовністю виконання образотворчого процесу.

У результаті систематичної роботи діти навчилися створювати чудові зображення, радіти їм, координувати дії ока, кисті руки, вірити в свої сили. Дитячі роботи стали змістовніші, виразніші, привабливіші, емоційніші. Навчившись виражати свої почуття на папері, дошкільники вчать долати страх, сором'язливість перед тим, що нічого не вийде, краще розуміють почуття інших, проявляють свої нахили, обдарування, здібності, уяву, фантазію, творчу самостійність.

Порівнюючи результати контрольного етапу дослідження між дітьми контрольної і експериментальної груп ми помітили істотну різницю в розвитку їх творчої самостійності. Результати діагностики дітей показали, що у дітей експериментальної групи, високий рівень розвитку творчої самостійності склав 32,4%, а у дітей контрольної групи – 18%. Середній рівень творчої самостійності також дещо відрізняється і становить відповідно

49,1% і 54%. Показники низького рівня мають істотну різницю, відповідно у контрольній групі цей показник дорівнює 28%, а у експериментальній він становить – 18,5%.

Отже, проведене нами експериментальне дослідження та вивчення теоретичних аспектів проблеми дозволили нам зробити наступні висновки:

- заняття з аплікації є потужним засобом розвитку та реалізації художньо-творчого потенціалу старших дошкільників;

- на противагу традиційності, нетрадиційність дає можливість надати дитині максимальну свободу в її творчій діяльності та відійти від стереотипів;

- нетрадиційні техніки прості в технічному плані, діти легко їх засвоюють та отримують задоволення від їх результатів. Вони також дають дітям можливість для , пошуків образів, експериментування сміливих втілень на папері незвичайних фантазій, вражень та думок;

- впроваджуючи сучасні інноваційні технології з старшими дошкільниками, вихователям необхідно формувати у вихованців ключові складники життєвої компетентності: базові якості особистості; віру у власні можливості; самостійність, працелюбність, креативність, спостережливість, відсутність негативних емоцій; творчі здібності; збереження психічного здоров'я дітей;

- сучасні вимоги до проведення занять з аплікації в закладах дошкільної освіти передбачають зв'язок аплікаційної діяльності з іншими видами діяльності дітей: музичною, ігровою, театралізованою, тому вихователь, закінчуючи заняття, створює умови для переходу до іншого виду творчої діяльності.

Таким чином, результати дослідження дають підстави вважати, що вихідна методологія є правильною, мета досягнута, визначені завдання реалізовані, що має важливе значення для підвищення рівня розвитку у старших дошкільників творчої самостійності у процесі занять з аплікації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Базовий компонент дошкільної освіти України (Державний стандарт дошкільної освіти) нова редакція : Науковий керівник : Піроженко Т. О., доктор психологічних наук, професор, членкореспондент НАПН України; Авторська група: Байер О. М., Безсонова О. К., Брежнева О. Г., Гавриш Н. В., Загородня Л. П., Косенчук О. Г., Корнеева О. Л., Лисенко Г. М., Левінець Н. В., Машовець М. А., Мордоус І. О., Нерянова С. І., Піроженко Т. О., Половіна О. А., Рейпольська О. Д., Шевчук А. С.. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/doshkilna-osvita/bazovij-komponentdoshkilnoyi-osviti-v-ukrayini>.
2. Бебіх Г. Д. Розвиток творчої особистості дитини через образотворче мистецтво // Дошкільний навчальний заклад. №4. 2007. С. 17-23.
3. Беленька Г. В. Методичні рекомендації до Освітньої програми для дітей від 2 до 7 років «Дитина» / наук. кер. проекту В. О. Огнев'юк; наук. ред. Г. В. Беленька; авт. кол.: Г. В. Беленька, О. Л. Богініч, В. М. Вертугіна та ін. Київ : ун-т ім. Б. Грінченка, 2016. 352 с.
4. Біла І. М. Проблема розвитку творчості дітей дошкільного віку у сучасних психолого-педагогічних дослідженнях // Обдарована дитина. 2013. №8. С. 2-9.
5. Біла І. М. Психологія дитячої творчості. Київ : Фенікс, 2014. 137 с.
6. Богущ А. М., Лисенко Н. В. Українське народознавство в дошкільному закладі : практикум. Київ : Академвидав, 2013. 206 с.
7. Венгер Н. Ю. Дорога до розвитку творчості // Дошкільне виховання. 2012. №11. С. 32-38.
8. Ветлугіна Н. А. Форми організації художньої діяльності дітей 6-7 років // Дошкільне виховання. 2007. №12. С. 22-29.
9. Впевнений старт : Освітня програма для дітей старшого дошкільного віку / За ред. Т. О. Піроженко. Київ : Українська академія дитинства, 2017. 80 с. URL : <https://osvita.city/osvita/doskilna-osvita/programi-rozvitku-ditej-doskilnogo-viku>

10. Горошко Н. А. Зображувальна діяльність у дошкільних навчальних закладах: малювання, ліплення, аплікація: планування, конспекти занять, методичні рекомендації. Харків : Ранок, 2007. 224 с.
11. Дабіжа Л. П. Нетрадиційне малювання як засіб розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку // Наукові записки. Збірник матеріалів звітної науково-практичної конференції викладачів і студентів: Серія «Мистецтво». Вінниця : ФОП Корзун Д.Ю., 2018. С. 66-70.
12. Дитина в дошкільні роки: комплексна додаткова освітня програма / автор. колектив; наук. керівник К. Л. Крутій. Запоріжжя : ТОВ ЛПС ЛТД, 2011. 188 с.
13. Дитина: Освітня програма для дітей від двох до семи років / наук. ред.: Г. В. Беленька, М. А. Машовець. Київ : ун-т ім. Б. Грінченка, 2016. 304 с.
URL : <https://f.osvita.city/file/35/osvitnya-programa-ditina-nmc.pdf>
14. Дитяча психологія: навч. посіб. / за ред. Р. В. Павелків, О. П. Цигипало. Київ : Академвидав, 2011. 376 с.
15. Діагностика творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку / Л. Руденко, Т. Шинкар // Вихователь-методист дошкільного закладу. 2013. № 8. С. 12-18.
16. Дуткевич Т. В. Дошкільна психологія: навч. посібн. Кам'янець-Подільський, 2006. 320 с.
17. Журавльова Л. Формування творчих здібностей старших дошкільників засобами інтеграції різних видів художньої-творчої діяльності // Молодь і ринок. 2019. № 1. С. 17-22. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mir_2019_1_5
18. Зінченко Г. П. Психологічні особливості розвитку творчої уяви дітей дошкільного віку // Практична психологія та соціальна робота. 2014. №1. С. 68–71.
19. Калуська Л. В. Комплексна програма розвитку, навчання та виховання дітей дошкільного віку «Соняшник». Тернопіль : Мандрівець, 2014. 144 с.

20. Каньоса Н. Г. Теорія та технології розвитку дитячої художньої творчості дошкільників: навч.-метод. посіб. Кам'янець-Подільський : Зволейко Д. Г., 2015. 188 с.
21. Карнаух Л. П. Розвиток творчого мислення дітей дошкільного віку засобами художньої діяльності // Ін-т пробл. виховання АПН України. Київ, 2010. С. 58-62.
22. Кириченко Н. Збудити творчість: (Розвиток творчої активності дітей дошкільного віку) // Дошкільне виховання. 2011. № 8. С. 8-9.
23. Клименко В. В. Механізм творчості: чи можна його розвивати. Київ : Шкільний світ, 2011. 96 с.
24. Кругман О. Г. «Школа творчості». Програма розвитку творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку // Обдарована дитина. 2014. № 2. С. 47–55.
25. Кольорознавство : навч. посіб. / наук. ред. професора Є. А. Антоновича. 2-ге вид., випр. і доповн. Київ : Альтерпрес, 2016. 452 с.
26. Котляр В. П. Основи художнього виховання дітей: навч. посіб. Донецьк, 2010. 374 с.
27. Кулачківська С. Є. Ладивір С. О. Я-дошкільник (вікові та індивідуальні аспекти психічного розвитку). Київ : Нора-прінт, 2006. 108 с.
28. Любежаніна Б. А., Микуліна А. К. Розвиток особистості дітей дошкільного віку на заняттях з апікації [Електронний ресурс] 2019. URL: http://dspace.msu.edu.ua:8080/jspui/bitstream/123456789/3313/1/Mykulina_Development_of_personality.pdf.pdf
29. Маршицька В. В. Психолого-педагогічні передумови виховання самостійності дитини старшого дошкільного віку у дошкільному навчальному закладі // Інститут проблем виховання НАПН України. Київ, 2015. С. 35-46.
30. Методика організації художньо-мовленнєвої діяльності дітей у дошкільних навчальних закладах / А. Богущ, Н. Гавриш, Т. Котик. Київ : Видавничий Дім «Слово», 2006. 304 с.

31. Методичні рекомендації до Освітньої програми для дітей від 2 до 7 років «Дитина» / наук. ред. Г. В. Беленька. Київ : Київ.ун-т ім.Б.Грінченка, 2016. 352 с.
32. Моляко В. О. Концепція виховання творчої особистості // Дошкільне виховання. 2011. №5. С. 47-51.
33. Навчання і виховання дітей дошкільного і молодшого шкільного віку: актуальні питання теорії і методики / за заг. ред. О. О. Максимової, М. А. Федорової. Житомир : Левковець, 2016. У 2-х ч. Ч. I. 216 с.
34. Половіна О. Мистецька освіта дошкільників: не відтворювати, а творити // Вихователь-методист дошкільного закладу. №1 2019. С.15-22.
35. Половіна О. Мистецька освіта дошкільників: свобода, творчість, інтеграція // Дошкільне виховання. № 5. 2019. С. 3-8.
36. Половіна О. Педагогічний супровід образотворчої діяльності дітей: розширюємо можливості, збагачуємо досвід // Вихователь-методист дошкільного закладу. 2016. № 9. С. 45-50
37. Полякова Л. Нетрадиційні техніки малювання – стимул до творчості // Вихователь-методист дошкільного закладу. 2013. № 8. С. 43-50.
38. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка: навч. посіб. Київ : Академвидав, 2008. 456 с.
39. Проблема формування художніх здібностей у дітей – складова інноваційного розвитку вищої освіти / Л. Одерій, О. Титаренко // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. 2016. № 4. С. 137-143. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pednauk_2016_4_21
40. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Українське дошкільня». Тернопіль, «Мандрівець», 2017. 225 с.
41. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі». Ч. II. Від трьох до шести (семи) років / наук. кер. О. Л. Кононко. Київ : ТОВ «МЦФЕР-Україна», 2014. 452 с. URL :<https://mon.gov.ua/storage/app/media/programy-rozvytku-ditey/rozvitku-ditini-doshkilnogo-vikuya-u-svitinova-redaktsiyachastina-2.pdf>

42. Програма розвитку дітей старшого дошкільного віку «Впевнений старт» / О. О. Андрієтті, О. П. Голубович, О. П. Долинна, Т. В. Дяченко та ін. Тернопіль : Мандрівець, 2013. 104 с.
43. Рагозіна В. Вчимося творити у митців: методика художньо-творчої діяльності дитини // Мистецтво та освіта. 2016. № 1(79). С. 24-29.
44. Рідний край : навч. посіб. з народознавства / За ред. І. Ф. Прокопенка. Харків : Основа, 2013. 620 с.
45. Савко Л. М. Розвивальне середовище як засіб виховання самостійності у дітей дошкільного віку // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Педагогіка. 2018. С. 217-220.
46. Савченко М. В. Вплив ігрової діяльності на виховання самостійності у дітей дошкільного віку // Наука і освіта. Науково-практичний журнал Південного наукового Центру НАПН України. 2011. №4. С.358-361.
47. Сухомлинський В. О. Вибрані твори. Київ, Рад. школа, 1997.
48. Сухорукова Г. В., Дронова О. О., Голота Н. М., Янцур А. А. Образотворче мистецтво з методикою викладання в дошкільних навчальних закладах. Київ : Академвидав, 2010. 374 с.
49. Тест творчого мислення Е. Торренса. Інструкція. Обробка результатів. [Електронний ресурс]. URL: https://vikanakon.at.ua/load/test_tvorchogo_mislennja_e_torrensa/1-1-0-8
50. Ухіна В. В. Розвиток творчості старших дошкільників у роботі з різними матеріалами // Таврійський вісник освіти «Скарбниця методичних ідей». 2013. №3(43). С. 238-244.
51. Формування художньо-продуктивної компетенції дітей дошкільного віку: методичний посібник / упоряд. Т. М. Корж, М. Д. Нельзіна, А. М. Батуринець. Біла Церква : КВНЗ КОР «Академія неперервної освіти», 2016. 113 с.
52. Харченко Л. Веселкова фантазія. Цикл занять для розвитку творчого мислення й уяви дітей // Психолог дошкілля. 2014. № 10. С. 46–50.

53. Чекан М. П. «Пухнаста аплікація» Впровадження нетрадиційних методів аплікації у дошкільному навчальному закладі: метод. посіб. Ужгород, 2016. 60 с.
54. Чепур О. Забезпечення творчої лінії розвитку в різних видах діяльності // Науковий вісник Ужгородського університету: Серія: Педагогіка. Ужгород : Говерла, 2012. Вип. 25. С. 226–228.
55. Чуприна Ю. Г. Використання нетрадиційних прийомів аплікації як засіб розвитку творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку: метод. посіб. Верхньодніпровськ, 2018 43 с.
56. Шульга Л. Розвиток творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку на заняттях із малювання. Запоріжжя : Ліпс, 2003. 204 с.
57. Шульга Л. М. Барвиста радість. Розвиток творчих здібностей у дітей дошкільного віку на заняттях із малювання: метод. посіб. Запоріжжя : ТОВ «ЛІПС» ЛТД, 2017. 336 с.
58. Шульга Л. М. Барвиста радість (Розвиток творчих здібностей дітей дошкільного віку на заняттях із малювання). 2-е вид., виправ. й доп. Запоріжжя : ТОВ «ЛІПС» ЛТД, 2012. 328 с.
59. Шульгач Е. Методика створення аплікації з паперу з дітьми молодшого дошкільного віку // Збірник студентських наукових праць РВЦ МЕНУ ім. акад. С. Дем'янчука. 2018. № 1 (9). С. 109-114.

ДОДАТКИ

Додаток А

Навчально-тематичний план на рік

№ п/п	Тема	Матеріали, обладнання	Мета
Вересень Тема: «Чудодійний папір»			
1.	«Квіти в лузі»	Кольоровий папір, ножиці, прості олівці, клей, серветки з паперу і тканини, клейові пензлики, розетки для клею, клейонки.	Закріплювати та поглиблювати знання дітей про природу рідного краю, розширювати знання про характерні засоби художньої виразності різних видів образотворчої діяльності. Вчити продумувати ідеї, експериментувати та досліджувати. Сприяти розвиткові творчості, спостережливості та уяви. Розвивати дрібні м'язи рук, відчуття форми, окомір. Виховувати любов до рідного краю, бережливе ставлення до рослин, комах, птахів.
2.	«Ведмедик»		
3.	«Груша»		
4.	«Дерево»		
Жовтень Тема: «Макаронні витівки»			
1.	«Візерунок на смужці»	Макаронні вироби різної форми, нитки, ножиці, клей, фольга, клейові пензлики, розетки для клею, серветки, клейонка, папір	Ознайомити дітей з технікою роботи з макаронами. Вчити придумувати сюжет та відтворювати його за допомогою макаронів різної форми. Розвивати уяву, фантазію, творче мислення, бажання самостійно створювати сюжет. Виховувати любов до образотворчої діяльності, самостійність.
2.	«Космічна подорож»		
3.	«Акваріум з рибками»		
4.	«Ваза з квітами»		
Листопад Тема: «Осінній листопад»			
1.	«Гриби в траві»	Засушене листя, кольоровий папір або кольоровий картон для тла, ножиці, клей ПВА, серветки паперові та з тканини, клейові пензлі.	Вчити дітей створювати красивий образ грибочка, лева з осінніх засушених листочків. Продовжувати формувати аплікативні вміння на додаток до творчого завдання. Розвивати відчуття ритму в композиції. Виховувати цікавість і бережливе ставлення до природи. Викликати бажання зберігати її красу в композиціях із природного матеріалу.
2.	«Серветка»		
3.	«Лев»		
4.	«Осінній ліс (колективне)»		

№ п/п	Тема	Матеріали, обладнання	Мета
Грудень Тема: «Чарівні серветки»			
1.	«Гілочка калини»	Серветки різного кольору, макаронні вироби, манна крупа, різноманітне насіння, вата, кольоровий папір і картон для тла, клей, пензлик для клею, серветки паперові та з тканини, простий олівець.	Викликати інтерес до зображення сніговика, ялинки різними аплікативними техніками й створення композиції. Вчити дітей скручувати з невеличкого шматочка серветки – кульку, правильно викладати їх на папері. Вчити дітей передавати враження від зимових розваг у аплікації. Викликати бажання передавати у своїй роботі святковий настрій, любов до новорічних розваг, свят. Виховувати інтерес до власної роботи.
2.	«Овечка»		
3.	«Веселий сніговик»		
4.	«Новорічна ялинка з прикрасами» (колективна)		
Січень Тема: «Вата - білосніжка»			
1.	«Колобок»	Вата, нитки, серветки (різнокольорові кульки), кольоровий папір, кольоровий картон, ножиці, клей, пензлик для клею, клейонка. Крупи, насіння, палички, фантики.	Ознайомити дітей з властивостями вати, розширити знання дошкільників про можливі варіації в роботі з ватою, закріпити раніше набуті прийоми аплікації (відтягування, скачування, відривання). Розвивати вміння правильно розміщувати зображення на папері. Виховувати естетичний смак, акуратність.
2.	«Коник іде по сніжку»		
3.	«Пудель - весельчак- пустун»		
4.	«Зимове місто»		
Лютий Тема: «Веселе пір'ячко»			
1.	«Квітка»	Пір'я різного кольору і різного розміру, нитки, крупи (очі, ніс, ротик), вата, фантики від цукерок, пластилін, ножиці, клей, простий олівець, пензлик для клею, серветки з паперу і тканини.	Розвивати комбінаторні та композиційні вміння: складати варіанти зображень із кількох частин, красиво розміщувати на композиційній основі. Викликати інтерес до створення простого сюжету аплікативними засобами. Розвивати почуття форми та композиції. Підтримувати намагання самостійно комбінувати знайомі техніки аплікації.
2.	«Качечка»		
3.	«Півник»		
4.	«Казкова пташка»		

№ п/п	Тема	Матеріали, обладнання	Мета
Березень Тема: «Казкові вироби з круп»			
1.	«Листівка для матусі»	Крупи (гречка, пшоно, рис, овес, просо), манна крупа, кукурудза, насіння з гарбуза, з соняшника, горох, квасоля, нитки, кольоровий папір, кольоровий картон, клей, пензлик, ножиці, серветки, клейонки.	Ознайомити дітей з технікою роботи з крупами.
2.	«Ракета»		Вчити за допомогою круп та вторинного матеріалу створювати сюжет на тлі.
3.	«Рибки плавають»		Розвивати фантазію, естетичний смак, спостережливість, творче мислення, уяву.
4.	«Вітрильник»		Виховувати любов до образотворчої діяльності, самостійність. Виховувати допитливість, інтерес до природи, інтерес до власної роботи.
Квітень Тема : «У світі фантазії»			
1.	«Чебурашка»	Використаний чай та кава, подрібнена та висушена яєчна шкарлупа, макаронні вироби, нитки, серветки, стружки від кольорових олівців, клей, пензлик для клею, серветки, клейонка, ножиці.	Вчити дітей визначати зміст своєї роботи за загадкою, створювати з яєчної шкарлупи та використаного чаю образи тварин, пташок, передавати їхні характерні особливості, відносну величину та пропорції.
2.	«Писанка»		Розвивати фантазію, образне мислення.
3.	«Курчатко»		Виховувати наполегливість у роботі.
4.	«Метелик»		Спрямувати дітей на самостійне застосування набутих умінь та навичок в аплікації.
Травень Тема : «Клубочок-мандрівник»			
1.	«Сонечко»	Нитки скручені, нитки стрижені, різноманітні крупи, кольоровий папір, картон для тла, клей, пензлик для клею, серветки паперові та з тканини.	Вчити використовувати різні види матеріалу, добирати його відповідно до задуму і призначення виробу.
2.	«Чарівні квіти» (колективна)		Розвивати здатність емоційно сприймати прекрасне в мистецтві, вчити висловлювати свої почуття.
3.	«Равлик»		Викликати бажання створювати прекрасне у своїх роботах.
4.	«Грибочок»		Виховувати інтерес до власної роботи, акуратність. Розвивати уяву, мислення.

Виставка дитячих робіт

Аплікація з серветок «Овечка»

Колективна робота з серветок «Пудель»

Аплікація зі стружки олівця «Метелик»

Аплікації із зім'ятого паперу «Груша»

Об'ємна аплікація «Дерево»

Аплікація із сухого листя «Лев»

Аплікація з макаронних виробів «Квіти у вазі»

Конспекти занять для дітей старшого дошкільного віку

Тема. Гілочка калини

Мета: продовжувати навчати дітей виготовляти аплікації із серветок; закріплювати вміння створювати візерунок зі скручених серветок; розвивати дрібну моторику рук, увагу, творчу уяву, спостережливість; виховувати працьовитість, посидючість, акуратність, інтерес до цього виду роботи.

Матеріал: заготовлені кульки із серветок червоного й зеленого кольору розміром 2-3 мм, аркуш паперу з намальованою гілочкою калини, клей, пензлі для клею, серветки, світлина із зображенням калини, зразок роботи.

Попередня робота: екскурсія до осіннього парку, спостереження за кущем калини, ознайомлення з легендами, читання та вивчення віршів про калину, виготовлення кульок із серветок.

Перебіг заняття

Організація дітей.

Вихователь. Діти, доброго ранку! Згадайте, будь ласка, яка зараз пора року? (Осінь). Які кольори найбільш характерні для осінньої пори? (Жовті, червоні, коричневі, помаранчеві). Під час екскурсії до парку ми милувалися красою осінніх дерев, збирали листочки, створювали букети та робили фотографії.

Зверніть увагу на дошку. Світлина якої рослини перед вами? (Калини). У народі кажуть: «Без верби й калини нема України». Чи знаєте ви, чому так говорять? Раніше біля кожної хати в Україні обов'язково зростав кущ калини. Калина красива і навесні, під час цвітіння, і восени, коли багряніє листям і червоніє ягодами.

На що схожі калинові ягоди? Якої вони форми, розміру, кольору?

Вихователь. Сьогодні ми з вам зробимо аплікацію гілочки калини з кульок, виготовлених із серветок.

Показ та пояснення способу виконання аплікації.

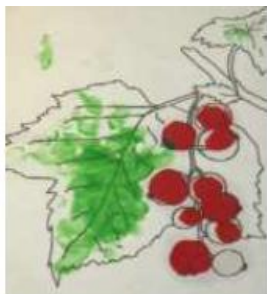
Вихователь. Перед вами - аркуш паперу з намальованою гілочкою калини та лотки з кульками червоного й зеленого кольору. Вам потрібно нанести клей на частину гілочки й охайно приклеїти кульку. Кульки щільно прикладаємо одну до одної, таким чином заповнюємо весь простір зображення. Пригадайте правила користування щіточкою та клеєм.

Самостійна робота дітей.

Вихователь. Молодці! Ви чудово справилися із завданням. Які кольори ви б хотіли ще використати? Чи сподобалося вам сьогоднішнє заняття?

Розгляд та аналіз дитячих робіт

Підсумок заняття.

Тема. Новорічна ялинка з прикрасами

Мета: продовжувати розширювати знання дітей про зимові явища природи; управляти дітей у вмінні передавати красу зимової природи в аплікації; навчати виготовляти із прямокутника конус, що відповідає формі ялини, нарізати нитки різної довжини та щільно наклеювати їх на конусі; управляти в користуванні ножицями й пензлем; розвивати уяву, творчість, фантазію; виховувати любов до природи, охайність у роботі, естетичні почуття.

Матеріал: малюнок із зображенням зимового лісу, ножиці із закругленими лезами, клей, пензлі для клею, різноманітні пастки, нитки зеленого кольору, серветки вологі і сухі, тонований папір.

Перебіг заняття

Організація дітей.

Вихователь. Діти, скажіть, будь ласка, яка зараз пора року? Як ви здогадалися? Які опади найчастіше бувають узимку? А сніг який? Що можна сказати про сніг?

Дидактична гра «Поговоримо про сніг».

Правила гри: із запропонованих слів-ознак або слів-дій вибрати ті, що відповідають якостям снігу.

Сніг білий чи зелений? (білий)

Сніг важкий чи легенький? (легенький)

Сніг гладкий чи пухнастий? (пухнастий)

Сніг гарячий чи холодний? (холодний)

Сніг падає чи піднімається? (падає)

Сніг стрибає чи кружляє? (кружляє)

Сніг летить чи повзе? (летить)

Вихователь. Молодці! Дітки, а чим вкриваються річки й озера взимку? А яким буває лід? Так, лід буває твердий, прозорий, холодний. Назвіть, будь ласка, зимові місяці. Скільки їх? А вам подобається подорожувати? Я запрошую вас у невеличку подорож. Сідаймо в чарівні сани й вирушаємо до зимового лісу.

Звучить композиція «Троє білих коней». Вихователь пропонує дітям уявити, що вони їдуть у санях, а везе їх трійка коней.

Вихователь. Ось ми і приїхали до зимового лісу. Він виглядає казково: дерева вкриті інеем, під ними в'ється лижня, мурашники заховані під заметами, у лісі багато ялинок, великих і маленьких, на їх гілках лежать великі шапки снігу. Давайте прислухаємося. Тиша... Усе навколо спить. Лише чути, як скрипить під ногами сніг, як він падає з волохатих ялинових гілок. А які дерева взимку ви зможете впізнати?

Діти. Березу.

Вихователь. Чому саме березу?

Діти. Бо стовбур білий із чорними смугами тільки в неї.

Вихователь. А ще?

Діти. Дуб.

Вихователь. Чому?

Діти. Тому, що дуб могутнє дерево.

Вихователь. А які дерева прикрашають ліс узимку?

Діти. Ялинка, сосна, бо вони залишаються зеленими весь рік.

Вихователь. А чи знаєте ви, діти, чому ялинка зелена? Ось послушайте.

Легенда про ялинку

Це було дуже давно. Загорівся ліс, то всі дерева втікали від пожежі. А ялинка не могла втекти, бо під її гілочками заховався зайчик, а в дуплі заховалася білочка, вона охороняла їх від загибелі своїм тілом.

Бог нагородив мужню ялинку, зробив так, щоб цілий рік вона буде зелена й гарна.

Вихователь. Ось бачите, яка історія трапилася із ялинкою. Може, хтось із вас знає віршика про ялинку?

Діти розповідають вірші.

Вихователь. А тепер сідаймо знову в чарівні сани й повертаємося до нашого дитячого садка.

Звучить музика, діти повертаються до садка.

Вихователь. Поки ми подорожували, нам хтось приніс посилку. Давайте подивимося, що там є.

Та це ж посилка з лісу від Зимоньки-зими. Цікаво, що вона нам прислала? (Вихователь дістає клубок ниток зеленого кольору). Для чого нам нитки? А, ось від неї ще й лист є для нас. Зараз я його вам прочитаю.

«Доброго дня, діти! Пише вам Зимонька-зима. Напередодні Нового року в лісі засумували всі ялинки, тому що їх можуть зрубати люди. Допоможіть моїм подругам-ялинкам залишитися в лісі. Виготовте, будь ласка, із клубочка зелених ниток ялинки і прикрасьте їх. Буду вам дуже вдячна. До побачення».

Вихователь. Діти, що ж будемо робити? Допоможемо Зимоньці-зимі? Тепер зрозуміло, навіщо вона надіслала нам нитки. Ялинка буде в нас незвичайна.

Показ і пояснення послідовності виготовлення ялинки.

Вихователь. Для виготовлення ялинки нам необхідно взяти папір прямокутної форми та згорнути його в конус. Потім склеюємо краї, щоб він не розгорнувся. Це буде крона нашої ялинки. Тепер нарізаємо нитки різної довжини. Це будуть гілки ялинки. Дати нам потрібно намазати конус клеєм і приклеїти нитки. Нитки мають бути наклеєні пошарово, лише за кінчик, тоді ялинка буде пишною. Її можна також прикрасити різноманітними пастками.

Фізкультхвилинка «У Володарки Зими».

У Володарки Зими

Трішечки замерзли ми.

Грудень каже: «Пострибай!»

Січень просить: «Присідай!»

Встали - сіли, встали - сіли -

Розіграли наше тіло.

Лютий місяць нагадав:

Час нам братися до справ.

Сіли, дітки, всі гарненько,

Спинки держимо рівненько.

Самостійна робота дітей. Грає спокійна музика. Вихователь стежить за роботою дітей, застосовує індивідуальний показ і пояснення.

Вихователь. Чудові ялинки в нас вийшли. Давайте станемо біля своїх робіт і заспіваємо пісеньку про ялинку. А ввечері покажемо наші ялинки батькам і розповімо їм, як можна замінити вдома справжню ялинку.

Підсумок заняття.

